

seutukunta

asukas

valtuutettu

ehyt

maaseutu

oppiva

terve

Eurooppa

tasa-arvoinen

älykäs

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2011–2012

POLEMIA

muukalainen

kaupunki

hallinto

ehjä

kansalainen

ihminen

yliopisto

tarmokas

kilpailukykyinen

kehitysalue

koulu

demokratia

Suomi

kunta

vanhus

kylä

identiteetti

talous

koti

koulutus

kuntalainen

maakunta

osallistuva

luova

asiakas

oppilas

valtio

Pohjois-Suomi

johtaja

Etelä-Suomi

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kansalaismielipide ja kunnat

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2011–2012

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ
KAKS

KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT

Ilmapuntari 2011–2012

Kunnallissalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 82

© Pole-Kuntatieto Oy

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2012

ISBN 978-952-5801-45-3 (nid.)

ISBN 978-952-5801-46-0 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE	7
1 JOHDANTO	9
2 KUNNAN VALTARAKENNE	11
2.1 Eri vaikuttajatahojen vallan määrä	12
2.2 Tyytyväisyys eri tahojen valtaan	15
3 KUNTADEMOKRATIAN TILA JA KEHITTÄMISKEINOT	19
3.1 Kunta identiteetin osatekijänä	19
3.2 Vaikuttamisen vaihtoehtoiset väylät	21
3.3 Demokratian toimivuus ja luottamus päättäjiin	25
4 KUNTALAISTEN OSALLISTUMINEN – KIINNOSTUS JA KÄYTÄNTÖ	31
4.1 Kiinnostus kunnallisia luottamustehtäviä kohtaan	31
4.2 Kiinnostus järjestö- ja yhdistystoimintaan	33
4.3 Nykyinen osallistuminen	35
5 MITEN KUNNAN JOHTAMISESSA ON ONNISTUTTU?	37
5.1 Yleiskuva arvosanoista	37
5.2 Arvosanojen väestöryhmittäinen vaihtelu	39
6 NÄKEMYKSET PUOLUEISTA JA PUOLUE-TOIMINNASTA	41
6.1 Puolueiden toimintaa koskevat luonnehdinnat	42
6.2 Mitkä puolueet ovat hyviä vaikutuskanavia?	44
KUVIOT	48

Esipuhe

Kuntavaalivuoden *Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari 2011–2012* keskittyy muutamiin teemoihin. Ne liittyvät valtaan ja vaikuttamiseen. Kenellä sitä on ja kenellä pitäisi olla? Kunnissa.

Valtuutettujen, kunnanhallituksen, lautakuntien ja virkahenkilöiden suhde on aina puhuttanut. Suomen kunnallisjärjestelmä on perinteisesti ollut virkavetoinen. Tämä ilmenee myös tutkimuksesta.

Demokratiaan liittyy olennaisesti se, että on ihmisiä, jotka haluat olla päättämässä yhteisistä asioista. Into osallistumiseen ei huimaa. Vastaavasti suoran demokratian muotoja kaivataan nykyistä enemmän käyttöön.

Ihmisten kiinnostus kohdistuu kyllä oman itsen ulkopuolelle, mutta mieluummin muuhun kuin poliittiseen osallistumiseen.

Tutkimuksen, kuten sarjan aiemmatkin osat, on Kunnallisalan kehittämissäätiön toimeksiannosta tehnyt TNS Gallup Oy. Hankkeen suunnittelijana ja vastaavana johtajana on toiminut toimialajohdaja Juhani Pehkonen. Raportin tekstin ja grafiikan on laatinut erikoistutkija Pentti Kiljunen. Lämpimät kiitokset tekijöille!

Tammikuussa 2012

Antti Mykkänen

Asiamies

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö

1 Johdanto

Tässä raportissa esitetään keskeiset tulokset tutkimuksesta, jolla selvitettiin suomalaisten suhtautumista kunnallishallintoon. Kysymyksenasettelu on laaja ja kattaa useita teemakokonaisuuksia. Kunnallisen toiminnan kuvaa ja kehittämistarpeita hahmotetaan ennen muuta kunnallisen demokratian ja osallistumisen näkökulmasta. Vaikka tarkastelukehikkona on kunta, puntarointi ulottuu välillisesti myös yleisempään yhteiskunnalliseen arvo- ja asenneilmastoon.

Raportti sisältää kaksi keskeistä vertailuasetelmaa. Kuntalaisten mielipiteitä verrataan kunnallisten vaikuttajien mielipiteisiin ja mitataan niiden välistä etäisyyttä. Toinen vertailuasetelma on ajallinen: mielipiteiden nykytilan ohella tutkimus kartoittaa suhtautumisessa tapahtuneita muutoksia. Vertailun tekevät mahdolliseksi aiempina vuosina kerätyt, kysymyksenasettelultaan pitkälti samansisältöiset aineistot. Raportti on tutkimussarjan kahdeskymmenes. Aiemmin on julkaistu Ilmapuntarit vuosilta 1992–2006 ja 2008–2010.

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta erillisestä osa-aineistosta. Perusaineistona on koko maan (pl. Ahvenanmaa) 15 vuotta täyttäneitä väestöä edustava 1 004 hengen aineisto. Se kerättiin henkilökohtaisina haastatteluina 15.9.–24.10.2011. Toinen, vertailuaineistona toimiva aineisto koostuu kunnanvaltuutetuista. Valtuutettuja edustava aineisto kerättiin kirjallisena kyselynä aikavälillä 30.9.–13.11.2011. Siihen kuuluu 707 vastaajaa (vastausprosentti 47 %).

Valtuutetut otettiin kahden viime mittauksen tapaan mukaan tutkimukseen sikäli ”vääränä” vuotena, että ryhmän kantoja oli aiemmin kartoitettu vain kuntavaalivuosina (2000, 2004 ja 2008). Menettely merkitsee luopumista tutkimussarjan alkuperäisestä vertailuasetelmasta, jossa kuntalaisten kantoja peilattiin kuntien ylimmän virkamiesjohdon ja luottamushenkilöeliitin (kunnanjohtajien ja kunnanhallitusten puheenjohtajien) kantoihin. Vaikka nykyinen asetelma ei ole omiaan tuottamaan yhtä mittavia mielipide-eroja – vallankin kunnanjohtajien kannat tapasivat olla kaukana kuntalaisten kannoista – se on katsottu hedelmällisemmäksi pohdittaessa edustajien ja edustettavien suhdetta ja ylipäättään demokratian toteutumista paikallishallinnossa.

Raportissa verbalisoidaan ja visualisoidaan tutkimuksen päätuloksia. Graafisten kuvioiden osuus on suuri, koska tutkittavat asiat ovat konkreettisia ja kuviot selittävät pitkälti itse itseään. Aineiston laajuuden ja jo lähtökohtaisen moniulotteisuuden vuoksi kaikkia tuloksia ei ole mahdollista eikä järkevää kirjoittaa systemaattisesti ”auki”. Raportin tehtävänä on lähinnä jäsentää aineistoa ja johdattaa lukijaa diagrammien tarkasteluun ja omien havaintojen ja tulkintojen tekoon.

2 Kunnan valtarakenne

Valta on yhteiskunnallisen tajunnan pysyvästi herkkä alue. Käsitukset vallasta ja sen jakautumisesta muodostavat olennaisen osan kansalaisten yhteiskuntakuva. Kunnallisella tasolla ne ilmaisevat pitkälle menevästi käsityksiä kunnallisen demokratian toimivuudesta. Jos asioiden kunnassa ei koeta tapahtuvan paikallishallinnon ihannemallin mukaisesti ”kuntalaisten tahdosta, kuntalaisten kautta ja kuntalaisten parhaaksi”, herää kysymys, kenellä tai missä tämä valta sitten on.

Jäljitystä hankaloittaa se, että vallan olemus on moniaineksinen ja myös monin tavoin myyttinen. Valtaa ei ole vain suora ja säädöksiin perustuva vallankäyttö vaan myös näkymätön vaikuttaminen ja pelkkä mahdollisuus vaikuttaa. Kunnallinen päätöksenteko ei toimi – eikä sen tule toimia – irrallaan muusta yhteiskunnasta ja sen intresseistä. Erilaisia kuulluksi tulevia ja haluavia toimijoita on paljon. Valta on täten jatkuvan jahdin kohde. Kyseessä on niukkuushyödyke, josta vauriissakin oloissa vallitsee krooninen pula.

Empiirisissä valtatutkimuksissa vallan olemusta ja lähteitä luodaan yleensä joko absoluuttisena valtana (vallan määrä) tai vallan ”kohdallaanolona”, ts. tyytyväisyytenä eri vaikuttajatahojen vallan määrään. Seuraavassa kysymystä tarkastellaan molemmista näkökulmista.

2.1 Eri vaikuttajatahojen vallan määrä

Määrällisenä ilmiönä valtaa kartoitettiin kysymyssarjalla, jossa punta-roitavina oli kaksikymmentä erityyppistä kuntaorganisaation sisä- ja ulkopuolista vaikuttajaa. Haastateltavien tuli arvioida kutakin niistä erikseen sen mukaan, missä määrin niillä heidän nähdäkseen on tosi-asiallista vaikutusvaltaa heidän oman kotikuntansa asioista päätettäessä.

Tulokset muodostuvat suhteellisen sovinnaisiksi ja myös luottamusta osoittaviksi sikäli, että vallan nähdään olevan ennen muuta kunnassa itsessään. Kaikki ”valtapörssin” ylimpään kärkeen sijoittuvat vaikuttajat ovat kuntaorganisaatioon eri tavoin kuuluvia toimijoita. Suurimmaksi nähdään ylimpien päätöksentekoelementtien, kunnan- tai kaupunginhallituksen (83 % katsoo sillä olevan ainakin melko paljon valtaa) ja kunnan- tai kaupunginvaltuuston (81 %) valta. Huomionarvoista on, että virallisesti ylin mutta usein muodolliseksi (kumileimasimeksi ym.) syytetty päätöksentekoelementti, valtuusto, koetaan todelliseksi päättäjäksi. (Kuvio 1.)

Jos kohta tämä viittaa uskoon kunnallisen demokratian toimivuuteen, jossakin määrin toinen kuva asiasta syntyy tarkasteltaessa listan tyveä. Kuntalaiset nähdään jokseenkin kokonaan vallattomiksi (81 % pitää valtaa vähäisenä). Vaikka tulos on tavallaan itsestään selvä, jakauma on niin vino, että se kertoo kriittisyydestä kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia kohtaan. Muiksi käytännössä vailla valtaa oleviksi tahoiksi koetaan luonnonsuojelu- ym. liikkeet sekä asukasyhdistykset ja kylätoimikunnat. Ns. lähidemokratian toimivuuteen ja mahdollisuuksiin suhtaudutaan täten vähintäänkin epäilevästi.

Samalla huomataan, että virkamiesvalta haastaa vaaleilla valittujen vaikuttajien aseman vahvasti. Hallituksen ja valtuuston jälkeen seuraavaksi merkittävimmäksi mielletään neljän vaikuttajan tasavahva joukko, johon mainittujen luottamushenkilöelementtien puheenjohtajien ohella kuuluvat myös kunnan- tai kaupunginjohtaja (73 % katsoo heillä olevan paljon valtaa) ja viranhaltijat yleensä (72 %).

Kunnan ulkopuolisista tahoista merkittävimmiksi vallankäyttäjiksi mielletään teollisuus- ja muut yritykset (57 %) sekä pankit (50 %).

Lähelle niitä yltävät paikalliset valtion viranomaiset (46 %) ja paikallinen media (44 %). Astetta alemmaa profilista löydetään ammattiyhdistysten, yrittäjäjärjestöjen ja puolueiden paikallisjärjestöjen keskenään tasapäisesti taisteleva joukko.

Kuntalaisten vs. valtuutettujen arviot

Kysymys esitettiin samassa muodossa myös valtuutetuille. Vaikka ryhmän kannat noudattavat pääpiirteissään samaa logiikkaa kuin kuntalaisten, merkittäviä erojaakin nousee esille. Myös valtuutettujen mielestä valta on kunnan omissa käsissä, ei kuitenkaan ensisijaisesti luottamushenkilöillä vaan viranhaltijoilla. Kunnan- tai kaupunginjohtajan valta-asema katsotaan jotakuinkin suvereeniksi (92 %). Kannoilla seuraavat viranhaltijat yleisenä kategoriana (85 %). (Kuvio 2.)

Myös luottamushenkilöelinten keskinäisestä painoarvosta arvioitsijaryhmillä on jossain määrin erilainen kuva. Valtuutetut näkevät hallituksen ja sen puheenjohtajan mahdin mittavammaksi kuin valtuuston ja sen puheenjohtajan. Vailla valtaa valtuutetut eivät silti koe itsekään olevansa (58 % pitää valtuuston valtaa suurena ja 63 % sen puheenjohtajan valtaa suurena).

Ryhmiä kannanottojen suora rinnastus tuo esille myös muita, osin mittaviakin eroja. Selvin niistä koskee elinkeinoelämän vaikutusvaltaa. Valtuutetut eivät allekirjoita kovinkaan laajasti kuntalaisten näkemyksiä pankkien ja yritysten vallasta. Myös yrittäjäjärjestöt ja ammattiyhdistykset valtuutetut arvioivat vähemmän vaikuttaviksi kuin kuntalaiset. Kuntalaisten vallan valtuutetut näkevät lähes yhtä niukaksi kuin nämä itse. Erona kuitenkin on, että valtuutetut löytävät listalta useita kuntalaisia(kin) vähäväkisempiä vaikuttajia. (Kuvio 3, ks. myös kuvio 3b, jossa ryhmien näkemyserot esitetään pelkistettyinä keskiarvojen erotuksina.)

Valta-arvioiden muuttuminen 1992–2011

Valtateema sisältyi myös tutkimussarjan ensimmäiseen, vuonna 1992 tehtyyn mittaukseen ja sittemmin myös vuoden 1995 tutkimukseen. Vertaamalla nyt saatuja tuloksia aiempiin voidaan todeta,

etteivät kuntalaisten käsitykset ole muuttuneet kokonaisuutena kovin paljon.

Kun muutosten tarkastelu rajataan vain edelliseen, kuusitoista vuotta sitten tehtyyn tutkimukseen (1995), voidaan yleisellä tasolla todeta, että arvioitavilla toimijoilla nähdään olevan valtaa nyt pikemminkin aiempaa vähemmän kuin enemmän. Laskijoita on listalla enemmän kuin nousijoita. Merkittävimmät alenemat paikantuvat pankkeihin ja maataloustuottajajärjestöihin. Aiempaa jonkin verran vähäisemmäksi arvioidaan myös mm. kunnanjohtajan, kunnanhallituksen, puolueiden paikallisjärjestöjen, paikallisten valtion viranomaisten sekä kirkon tai seurakuntien vaikutusvalta. (Kuvio 4).

Vallan vahvistumista havaitaan lähinnä median (alueelliset tai paikalliset lehdet ja muut tiedotusvälineet) sekä yrittäjäjärjestöjen kohdalla. Myös viranhaltijoiden asema mielletään vahvaksi hieman aiempaa useammin. Oman valtansa arvioinnissa kuntalaiset ovat nyt niin ikään havaittavasti optimistisempia.

Kun vertailu ulotetaan koko seuranta-aikaan, tulokuvaaja pysyy edelleen melko vakaana. Voimakasta trendinomaista kehitystä havaitaan ainoastaan pankkien osalla. Niiden vallan voi lukujen valossa sanoa suoranaisesti murentuneen. Niin ikään alaspäin ovat matkanneet maataloustuottajajärjestöt. Vähäisempää asteittaista alenemaa kuvastavat myös kunnanjohtajien ja puolueiden paikallisjärjestöjen luvut. (Kuvio 5.)

Nousevaksi voimaksi hahmottuu näin tarkastellen lähinnä vain media. Myös kuntalaisten valtaa koskevat arviot ovat vakain joskin varsin lyhyin askelin kohentuneet tutkimuksen seuranta-aikana. Valtuutettujen kantojen muutoksesta ei voida esittää seurantatietoa, koska kysymystä ei ole esitetty ryhmälle aiemmin.

Kun arvioita kuntalaisten vaikutusvallasta eritellään väestöryhmittäin, todetaan erot asiallisesti vähäisiksi. Kriittisyys on ominaista kaikkien ryhmien enemmistölle. Maaseutukunnissa arviot ovat havaittavasti optimistisempia kuin kaupungeissa.

2.2 Tyytyväisyys eri tahojen valtaan

Kun arviointinäkökulma muutetaan määrällisestä normatiiviseksi – kysymykseen, onko valta siellä missä sen pitäisi olla – tulokset saavat osin uuden sävyn. Tyytyväisyyttä kunnallispoliittisen vallan jakautumiseen kartoitettiin kaksiosaisella kysymyksellä. Vastaajien tuli nimetä vaikuttajajoukosta kolme sellaista, joilla heidän nähdäkseen on heidän kotikunnassaan aivan liikaa valtaa. Toinen osio paikansi vallan puutetta: mitkä kolme ovat sellaisia, joilla on aivan liian vähän valtaa.

Tahot, joilla on liikaa valtaa

Liian vallan haltijoiden lista on yleisilmeeltään hillitty. Ylivertaista ”ykkösjyrää” ei voida osoittaa. Lähimmäksi tätä asemaa nousee virkamiesvalta. Niin kunnanjohtajan kuin yleensäkin viranhaltijoiden valtaa pitää liiallisena joka neljäs (molemmat 25 %). (Kuvio 6.)

Huomionarvoisen paljon mainintoja saa myös kunnanhallituksen puheenjohtaja (20 %). Kunnan ulkopuolisista tahoista kritisoiduimmaksi kohoavat pankit (17 %). Omintakeinen käsitys kunnallisesta demokratiasta on sillä runsaalla kymmenesosalla (12 %), joka katsoo valtuustolla olevan liian paljon valtaa. Kuntalaisten valtaa ei koe kukaan (0 %) liialliseksi.

Valtuutettujen vastaavat arviot ovat selvästi kärjekkäämpiä jos kohta perussanomaltaan samansuuntaisia. Ryhmä kritisoi näkyvästi viranhaltijoiden (55 %) ja kunnanjohtajan (47 %) vallan liiallisuutta. Lähinnä seuraavaksi sijoittuu hallituksen puheenjohtaja (28 %) perässään hallitus kokonaisuudessaan (21 %). Oman toimielimensä valtuuston valtaa valtuutetut eivät – sinänsä ymmärrettävästi – näe ongelmallisen suureksi. (Kuvio 7.)

Arvioitsijaryhmien kantojen suora vertailu tuo esille myös muita ja erisuuntaisia eroja. Jo mainitun virkamiesvallan ohella valtuutetut korostavat merkittävästi kuntalaisia useammin viestimien vallan liiallisuutta. Selvin käänteinen ero koskee pankkeja, joiden asemaa valtuutetut eivät kritisoi samassa määrin kuin kuntalaiset. (Kuvio 8.)

Vertailu aiempiin tuloksiin

Kun nyt saatuja tuloksia verrataan 1990-luvulla saatuihin, todetaan kuntalaisten kesyntyneen näkemyksissään. Liian vallan haltijoita nimetään nyt selvästi aiempaa pidättyvämmiin. (Kuvio 9.)

Kyse ei kuitenkaan ole yksinomaan kansalaiskriittisyyden terän taitumisesta, vaan taustalla on myös kysymystekninen muutos. Vastausvaihtoehto ”ei kenelläkään” (ole liikaa valtaa) ei sisältynyt aiempiin mittauksiin, joten sen nyt valinneiden osuus (18 %) on pois muiden vaihtoehtojen saamista prosenttiosuuksista. Tuloksia ei täten voida tarkasti verrata aiempina vuosina saatuihin.

Alenemat ovat kuitenkin monilta osin siinä määrin suuria, että niiden voidaan katsoa kuvaavan myös todellista suhtautumismuutosta. Kertakaikkinen romahdus – joka on loogisessa yhteydessä edellä kuvattuihin vallan absoluuttisen määrän muutoksiin – nähdään pankkeja koskevissa arvioissa. Kun vuonna 1992 pankkien valtaa piti liiallisena noin joka toinen (48 %), on näin ajattelevia enää vajaa viidenes (17 %). Ilmiön taustalla voidaan nähdä monia asioita taannoisesta rahamarkkinoiden vapautumisesta lamaan ja pankkikriisiin. Niiden myötä pankit eivät kuolleet, mutta niistä tuli tavallisia kuolevaisia. Kansalaistasolla kehitystä kuvastaa pankkiasiakkaan aseman muutos: nöyristelevästä, ylivakuuksin varustautuneesta lainananojasta on tullut toinen toistaan tungettelevampien lainatarjousten väistelijä.

Pankkien ohella aiempaa vähemmän kriittisesti suhtaudutaan mm. kunnanjohtajan ja kunnanhallituksen valtaan. Viime mittauksesta (1995) minkään arvioitavan toimijan valta ei ole suoranaisesti ”liiallistunut”. Koska edellisellä vertailuvälillä (1992–1995) tehtiin sama havainto, tämän tyyppisellä tyytymättömyydellä voidaan sanoa olevan, edellä mainituin varauksin, systemaattisesti aleneva suunta. Ensimmäisen mittauksen kärjekkäitä lukuja arvioitaessa tulee huomata, että tuolloin lama oli edennyt lähes syvimmilleen, minkä voi ajatella näkyvän ”tuuletuksen” tarpeena kansalaismielipiteessä.

Tahot, joilla on liian vähän valtaa

Luettelo tahoista, joilla on liian vähän valtaa, on paljolti liian vallan haltijoiden listan käänteiskuva. Vallanpuutetta potevat kuntalaisten mielestä ennen muuta kuntalaiset itse (61 %). Myös asukasyhdistyksille tai kylätoimikunnille (32 %) kaivataan nykyistä enemmän valtaa. Muiden toimijoiden luvuista muodostuu melko yksi-ilmeinen sarja. (Kuvio 10.)

Myös valtuutetut pitävät kuntalaisten valtaa liian vähäisenä, joskin hillitymmiin äänenpainoin kuin kuntalaiset itse. Suurimman valtavajeen valtuutetut näkevät olevan itsellään. Valtuuston vallan arvioi liian vähäiseksi joka toinen (49 %) valtuutettu. Lähes yhtä moni kaippaa lisää valtaa lauta- ja johtokunnille (42 %). Myös asukasyhdistysten asemaa olisi valmis vahvistamaan merkittävän moni valtuutettu (26 %). (Kuvio 11.)

Kuntalaisten ja valtuutettujen arvioiden suora rinnastus kertoo yleispiirteisestä samanmielisyydestä. Harmonian hajottaa kuitenkin kaksi kuvaajassa esiin työntyvää piikkiä. Valtuuston ja lauta- ja johtokuntien valta-asema nähdään arvioitsijaryhmissä varsin eri tavoin. (Kuvio 12.)

Vertailu aiempiin tuloksiin

Kuntalaisten näkemykset vallan puutetta potevista tahoista ovat muuttuneet vain melko vähän, selvästi vähemmän kuin näkemykset liian vallan haltijoista. Näin siitä huolimatta, että kummankin kysymyssarjan trenditarkastelua hankaloittaa sama kysymystekninen ero (ei kenelläkään -vaihtoehdon lisäys).

Muuttumattomina tulokset eivät silti ole säilyneet. Asukasyhdistysten ja kylätoimikuntien valtaa liian vähäisenä pitäviä on nyt hie-
man viime mittausta (1995) vähemmän. Muutos hahmottuu trendinomaiseksi sikäli, että se rekisteröitiin myös edellisellä vertailuvälillä (1992–1995). Käytännössä samanlainen aleneva kehitys nähdään luonnonsuojelijoita ja muita ns. yhden asian liikkeitä koskevissa arvioissa. Kyseisiä muutoksia voidaan tulkita useallakin tavalla. Ne voi-

vat johtua yhtäältä kyseisten toimijoiden vallan kasvusta, jolloin niiden valtavaje vähenee. Toisaalta alenemaa saattaa aiheuttaa kyseisen toiminnan arvostuksen ja kiinnostavuuden väheneminen. (Kuvio 13.)

Kuntalaisten vallanpuute on pysynyt viime mittauksesta käytännössä ennallaan (ennen 60 %, nyt 61 %). Uusimmat luvut ovat silti luottavaisemmat kuin seurannan lähtöpisteessä (69 % vuonna 1992).

Kokonaisuutena edellä tarkastellut tyytyväisyysarviot antavat kansalaismielipiteestä melko hyväksyvän kuvan. Useimpien toimijoiden vallan koetaan olevan sikäli ”kohdallaan”, ettei niitä nimetä sen paremmin liiallista valtaa käyttäviksi kuin vallasta liiaksi riisutuiksikaan. Kahdestakymmenestä arvioitavana olleesta toimijasta yhdeksääntoista suuri enemmistö vastaajista ei liitä kummankaan suuntaista kriitikkiä. Tuloksinassa tulee kuitenkin huomata myös sovellettu kysymystekniikka. Koska jokaista toimijaa ei voinut arvioida erikseen (vaan piti valita kolme selvintä tapausta), osa kriittisyydestä jää piiloon. (Lukumäärävaatimus voi tosin myös johtaa vastaajan nimeämään toimijoita, joihin hän ei suhtaudu erityisen kriittisesti.)

3 Kuntademokratian tila ja kehittämiskeinot

Seuraavassa näkemyksiä kunnallisesta vaikuttamisesta ja demokratiasta selvitetään edellä kuvattua valta-aspektia täydentävistä näkökulmista. Tarkastelun perustana ovat aineiston väittämämuotoiset erilliskysymykset. Niistä osa on aiemmissa tutkimuksissa mukana olleita seurantamittareita, osa on uusia. Asennetarkastelun lähtökohdaksi luodataan suomalaisten kuntaidentiteettiä.

3.1 Kunta identiteetin osatekijänä

Kunta ei merkitse kansalaiselle vain fyysistä elinympäristöä. Se ei liioin ole pelkkä palvelukoneisto, joka teollisen vaihtelun opein täyttää asukkaansa tarpeita hänen elinkaarensa kaikissa vaiheissa. Kunta on myös henkisen kokemisen ja kiinnittymisen kehikko ja siten myös identiteettitekijä. Samastuminen kuntaan ja sen luoma kuntaidentiteetti kytkeytyvät välillisesti moniin asioihin. Tällaisia ovat mm. luottamus ja osallistumisaktiivisuus.

Kuntaidentiteettiä selvitettiin kysymyssarjalla, jossa haastateltavilta tiedusteltiin, mihin arvioitavaksi annetuista aluekokonaisuuksista he samastuvat eniten ja mihin toiseksi eniten. Vaihtoehtoina oli

erilajuisista alueista muodostuva hierarkkinen sarja omasta kaupunginosasta tai kylästä aina koko maailmaan saakka.

Tärkeimmäksi samastumiskohteeksi osoittautui Suomi (58 % ilmoittaa ensi- tai toissijaiseksi). Kunta (45 %) sijoittuu vertailussa, laskentatavan mukaan, joko toiseksi tai kolmanneksi. Käytännössä saman aseman kuitenkin saa kuntaa pienempi aluekokonaisuus, oma kaupunginosa tai kylä (44 %). Maakunta on noin joka neljännen (27 %) ensi- tai toissijainen valinta. Pienimmät luvut saavat laajimmat samastumiskohteet Eurooppa (14 %) ja maailma kokonaisuutena (7 %). (Kuvio 14.)

Sen määrittäminen, onko suomalaisten kuntaidentiteetti edellisten lukujen valossa vahva vai heikko, jää jossain määrin sopimuksenvaivaiseksi. Turvallisinta lienee tulkita se keskivahvaksi. Joka tapauksessa muusta tutkimuksesta¹ tiedetään, että oma maa sijoitetaan ykkösjälle käytännössä kaikissa aihepiirin kartoituksissa, mukaan lukien kansainväliset vertailututkimukset (mm. yliopistojen yhteinen ISSP-tutkimus).

Kuntatyyppin yhteys kuntaidentiteettiin ei todennu aineistossa kovin selvänä. Erot viittaavat kuitenkin käyräviivaiseen riippuvuuteen, jonka mukaan kuntaan samastuminen on hieman vahvempaa maaseudulla ja pääkaupunkiseudulla kuin niiden väliin jäävissä muissa kaupungeissa. Omaan lähialueeseen (kaupunginosaan tai kylään) samastuminen – eräänlainen kunnanosaidentiteetti – sen sijaan voimistuu suoraviivaisesti pääkaupunkiseudulta maaseudulle siirryttäessä.

Valtuutetuille samastumisen selvä ykköskohde – kaiketi jo heidän tehtäväkuvansa johdosta – on kunta (70 %). Seuraavaksi yleisimmät kohteet ryhmällä ovat Suomi ja maakunta (32 % ja 31 %). (Kuvio 15.)

Verrattaessa valtuutettujen samastumista kuntalaisten samastumiseen todetaan ryhmien tuntemukset varsin selvästi toisistaan poikkeaviksi. Suurimmat erot koskevat Suomea ja omaa asuinalueetta,

¹ Vaikka kysymys on Ilmapuntarissa uusi, se on ollut erilaisina variaatioina mukana useissakin kansallisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa.

jotka korostuvat kuntalaisten arvioissa, ja toisaalta kuntaa, jonka merkitystä tähdentävät voimakkaammin valtuutetut. (Kuvio 16.)

3.2 Vaikuttamisen vaihtoehtoiset väylät

Alhaisina pysyvät äänestysprosentit niin kunnallisissa kuin valtakunnallisissakin vaaleissa ovat vauhdittaneet pyrkimyksiä kehittää totunnaisten osallistumismuotojen rinnalle ja jopa niiden tilalle erilaisia vaihtoehtoisia vaikuttamistapoja.

Vaikka suoran kansanvallan käyttö on viime vuosikymmeninä yleistynyt valtakunnan politiikassa (presidentinvaalit, EU-kansanäänestys), kuntatasolla asia on edennyt kitkaisemmin. Viimeaikaisen kuntaliitosboomin yhteydessä äänestyksiä on tosin järjestetty lukuisasti.

Neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä kuntalaisten kokemukset eivät ole aina olleet rohkaisevia. ”Väärin” äänestäneen enemmistön tahto on joissakin äskettäisissäkin tapauksissa sivuutettu lopullisessa päätöksenteossa. Ongelmista huolimatta kansanäänestysten käytölle on eräänlainen kesto-tilaus, minkä vuoksi niitä usein ehdotetaan laajemmin sovellettaviksi kunnallisessa päätöksenteossa.

Kannattaako kansanäänestyksiä lisätä?

Suhtautumista suoran kansanvallan käytön lisäämiseen mitattiin vaateella ”Tärkeät kysymykset pitää entistä useammin päättää kansanäänestyksellä”. Tulos kertoo – kuten kansanäänestykset kansanäänestyksistä yleensä – idean laajasta kannatuksesta. Seitsemän kymmenestä (70 %) yhtyy vaateeseen, vajaa kolmannes (29 %) torjuu sen. Joskaan tulos ei ole merkittävästi muuttunut vuotta aiemmin saadusta, se viittaa pikemminkin hyväksynnän kasvuun kuin heikentymiseen. (Kuvio 17.) Kannanottojen tulokinnassa tulee huomata, että kysymys koskee kansanäänestysten soveltamista tärkeissä ratkaisuisa, ei ehdota niiden päivittäiskäyttöä.

Valtuutettujen kannat kansanäänestysten käytön lisäämisestä ovat olennaisesti varauksellisempia. Ajatuksen torjuvia (63 %) on selvästi enemmän kuin sen hyväksyviä (34 %). Ryhmän tulos kertoo myös merkittävästä ja samalla ehkä vaikeasti tulkittavasta suhtautumismuutoksesta. Valtuutettujen kannat ovat viilentyneet vuodessa näkyvästi (hyväksyvien osuus on vähentynyt 12 prosenttiyksikköä).

Väestöryhmittäin eriteltyt tulokset tuovat esille joitakin riippuvuuksia. Sekä iällä että koulutuksella havaitaan liki lineaarinen, joskaan ei voimakas, yhteys kannanottoihin. Kummankin kohoamisen myötä kansanäänestysten kannatus heikkenee. Puoluekentällä suopeimmin suhtautuvia ovat perussuomalaisten kannattajat, vähiten innokkailta vaikuttavat kokoomuksen kannattajat. Sama jyrkkä kah-tiajako on voimakkaampana valtuutettujen keskuudesta. Perussuomalaisten valtuutettujen valtaenemmistö kannattaa kansanäänestysten lisäämistä, kokoomuksen valtuutetuista ei juuri kukaan. Verraten nuiviksi todetaan myös keskustan ja SDP:n valtuutettujen kannat.

Vasta-argumentti, kansanäänestysten mielekkyyttä kritisoiva tee-si nojaa päätöksenteolle asetettujen kansanvaltaisuus- ja asiantuntijuusvaateiden väliseen ristiriitaan. Väite ”Suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä” jakaa kansalaisia näkyvästi. Väitettä totena pitäviä (52 %) on kuitenkin enemmän kuin sen kiistäviä (45 %). (Kuvio 18.)

Ensin mainittujen, kansan päätösten järkevyyttä epäilevien osuuden havaitaan jonkin verran kasvaneen edellisestä mittauksesta. Muutos merkitsee käännettä aiemmassa asennekehityksessä, jonka mukaan usko kansanäänestyspäätösten laatuun oli lujittumassa. Kun nyt havaittu muutos suhteutetaan edellä tarkastellun mittarin tuloksiin, kuva kansalaisten kansanäänestyskannoissa tapahtuneesta muutoksesta muodostuu hankalasti tulkittavaksi. Sekä kansanäänestyksiä puoltavissa että niitä vastustavissa asenteissa on samanaikaisesti merkkejä vahvistumisesta.

Valtuutettujen käsitykset kansanäänestyspäätösten kelvollisuudesta ovat astetta tylympiä. Epäilevällä kannalla on kaksi kolmesta

(68 %), luottavalla vain runsas neljännes (28 %). Vertailu vuoden takaiseen kertoo ryhmän skeptisyyden lisääntyneen merkittävästi, minkä seurauksena valtuutettujen kannat ovat nyt epäluuloisempia kuin kertaakaan aiemmin seurannan aikana. Muutos on sopusoinnussa edellisen mittarin osoittaman kehityksen kanssa.

Väestön sisällä huoli kansanäänestysten tuottamista huonoista päätöksistä on tavallista yleisempää mm. johtavien toimihenkilöiden sekä keskustan ja kokoomuksen kannattajien keskuudessa. Laajimmin laatuongelman kieltävät nuorimmat sekä perussuomalaisen kannattajat.

Valtuutettujen kantojen lähempi tarkastelu tuo esille paljolti samat suhtautumiserot. Huoli kansanäänestysten tuottamista huonoista päätöksistä on keskimääräistä yleisempää etenkin kokoomuksen ja keskustan valtuutettujen keskuudessa. Keskimääräistä luottavaisempia ovat perussuomalaisen, vihreiden ja vasemmistoliiton valtuutetut.

Teemaan liittyi myös kansanäänestysten merkitystä vähättelevä tai ainakin ne muihin vaihtoehtoihin vaikuttamismuotoihin rinnastava mittari. Argumentti ”Päättäjien tulee ottaa paremmin huomioon päätöksenteossa kuntalaisten näkemykset muilla keinoin kuin kansanäänestyksillä, esim. nettiäänestyksillä tai mielipidekyselyillä” saa mittavan hyväksynnän (75 %, 24 % on eri mieltä). Vaikka kysymyksen muotoilu on sellainen, että se on voitu ymmärtää useallakin eri tavalla², tulos kertoo joka tapauksessa kansalaisten kuulluksi tulemisen halusta, oli keino ja kanava sitten mikä hyvänsä. Vertailu edelliseen mittaukseen kertoo hyväksynnän vähäisestä kasvusta. (Kuvio 19.)

Ajatus saa vahvan puollon (70 %) myös valtuutetuilta. Heidänkin keskuudessaan hyväksyntä on havaittavasti lisääntynyt. Väestön sisäiset erot eivät ole kovin suuria. Niissä huomio kiinnittyy kuitenkin nuorten ikäryhmien ja opiskelijoiden keskimääräistä hyväksyvämpään

² Oletettavasti kysymykseen vastataan myös merkityksessä, jonka mukaan kuntalaisten näkemykset tulee ottaa paremmin huomioon muillakin keinoin kuin kansanäänestyksillä, jolloin nettiäänestyksiä ja mielipidekyselyitä ei ajatella kansanäänestysten suoranaiseksi vaihtoehdoksi.

reagointiin. Herättimenä kaiketi on kysymyksen sisältämä viittaus nettiin ja sen kautta tapahtuvaan vaikuttamiseen.

Nettivaikuttaminen

Käsityksiä netin kautta tapahtuvan vaikuttamisen tehokkuudesta selvitettiin uudella väittämällä ”Kunnallisiin asioihin voi vaikuttaa parhaiten suorilla kannanotoilla, esim. internetissä”. Jos kohta lausumalla on huomionarvoinen vaste kansalaismielipiteessä, se kiistetään selvästi useammin (54 %) kuin hyväksytään (41 %). Osasyys löytynee väitteen vaatelaisuudesta: vaikka suorat nettikannanotot eivät olisi paras vaikuttamistapa, ne voivat silti olla toimiva tapa. (Kuvio 20.)

Valtuutetut pitävät nettiteesiä vielä epäuskottavampana (67 % kiistää, 28 % hyväksyy). Väestön sisäiset näkemyserot ovat verraten vähäisiä. Toisin kuin ehkä voisi odottaa, ikäryhmien välillä ei ilmene johdonmukaisia eroja uskossa nettivaikuttamisen tehoon. Valtuutettujen kantojen lähempi erittely ei liioin kerro suurista näkemyseroista. Vähiten nettivaikuttamiseen uskovat vasemmistoliiton valtuutetut. Korkeimmat luvut saadaan kokoomuksen valtuutetuilta.

Kuntajohtajien valinta

Suoraan vaikuttamalla voidaan paitsi tehdä päätöksiä myös valita henkilöitä, jotka tekevät päätöksiä. Vaikka tämä on ollut käytäntönä luottamushenkilöpäättäjien valinnassa jo kauan, menettelyä on esitetty – jo melkein yhtä kauan – sovellettavaksi myös kunnan- ja kaupunginjohtajien valintaan. Suoran kansanvaalin on katsottu paitsi demokratisoivan kunnan kehitykseen keskeisesti vaikuttavien henkilöiden valintaa myös kontrolloivan ja tehostavan kuntajohtajien toimintaa. Haittoina on nähty mm. se, että johtajien pitkäjänteinen, kuntalaisten suosiota kalastelematon toiminta ei näin meneteltäessä ole mahdollista.

”Kunnanjohtajavaalien” kannatus osoittautui suureksi. Useampi kuin kaksi kolmesta (71 %) yhtyy vaateeseen ”Kaupungin ja kuntien johtajat tulisi valita virkaansa suoralla kansanvaalilla”. Eri mieltä on runsas neljännes (27 %). Jakauma on hieman hyväksyvämpi kuin edel-

lisessä, vuoden 2008 mittauksessa. Koko aikasarjasta hahmottuu epätavallinen kehityskaari. Aikavälillä 1992–1997 kansanvaalivaateen kannatus väheni asteittain, minkä jälkeen se alkoi uudelleen lisääntyä. Kasvu on jatkunut mittauksesta toiseen siten, että nyt saadut luvut ovat jo hyväksyvämmät kuin seurannan lähtöpisteessä. (Kuvio 21.)

Myös valtuutettujen kannoissa havaitaan asteittaista muuttumista myönteisemmiksi. Ryhmän suhtautuminen on silti edelleen lähes avoimen kielteistä (67 % torjuu, 30 % hyväksyy) verrattuna kuntalaisten suhtautumiseen. Valtuutetuista löydetään tuttu taistelupari: suoraa vaalia kannattavat eniten perussuomalaisten valtuutetut, eniten sitä vastustavat kokoomuksen valtuutetut.

Kuntalaisten keskuudessa kunnanjohtajavaalien kannatus korreloi käänteisesti sekä ikään että koulutustasoon. Toisin sanoen mitä nuorempi henkilö on, sitä hyväksyvämmän hän asiaan yleensä suhtautuu ja vastaavasti, mitä koulutetumpi hän on, sitä varauksellisempi hänen kantansa on. Samat riippuvuudet on rekisteröity myös aiemmin.

3.3 Demokratian toimivuus ja luottamus päättäjiin

Julkista keskustelua seuraamalla saa helposti kuvan, jonka mukaan suomalaisten ainoaksi, joskin laajasti harrastamaksi poliittisen osallistumisen muodoksi on jäämässä politiikan arvostelu. Äänestäminen ei kiinnosta eikä vaikuttamismahdollisuuksiin uskota. Taloudellisia ja muitakaan ongelmia tuskin olisi, jolleivät poliittiset päättäjät niitä nimenomaisesti järjestäisi.

Onko kritiikki oikeutettua?

Kritiikkiä kohdatessaan päättäjät puolustautuvat vetoamalla resursien tai ylipäättään reaalisten ratkaisuvaihtoehtojen vähyyteen. Onko perustelu pätevä vai onko ongelmissa perimmältään kyse päättäjien kyvyttömyydestä tai peräti piittaamattomuudesta?

Kysymykseen haettiin vastausta kuntapäättäjiä puolustavalla teesillä ”Kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he

tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään”. Mittari antaa päättäjille pikemminkin vapauttavan kuin langettavan tuomion. Enemmistö (57 %) kuntalaisista ymmärtää ratkaisujen reunaehtojen raakuuden, kaksi viidestä ei (40 %). (Kuvio 22.)

Vertailu aiempaan ei kerro mittavasta muutoksesta. Vaikka ymmärtämys päättäjien asemaa kohtaan on hieman vähäisempää kuin edellisessä mittauksessa (kevät 2008), se on lähellä pitemmän aikavälin keskiarvoa. Toisaalta uusinta tulosta voi pitää ”julmana” sikäli, ettei se sisällä erityistä empatialisää ajatellen tutkimusajankohdan synkeää taloudellisyhteiskunnallista ilmapiiiriä. Väestön sisäiset näkemyserot ovat suhteellisen pieniä.

Valtuutetuille kyseinen terapiateksti luonnollisesti maistuu paremmin. Aivan aukotonta hyväksyntää se ei silti ryhmältä saa (77 % allekirjoittaa, 20 % kieltää). Myös valtuutettujen kantojen voi katsoa pysyneen käytännössä ennallaan. Ryhmän sisältä löydetään epätavallisen laajaa yksimielisyyttä. Kaikkien puolueiden valtuutetut yhtyvät – asianosaisina kunnallisina päättäjinä ikään kuin kollegiaalisesti – puolustuspuheeseen laajasti.

Toinen mittari palauttaa kuitenkin tilanteen lähtöruutuun. Päättäjien vaikeuksia kohtaan tunnetusta ymmärtämyksestä huolimatta omien etujen ajaminen mielletään edelleen heidän toimintansa kantavaksi voimaksi. Sanomalehtien yleisönosastojen ja internetin keskustelupalstojen kenties kulunein politiikanvastainen fraasi sisällytettiin tutkimukseen muodossa ”Kunnallispoliitikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista”. Useampi kuin kuusi kymmenestä (63 %) on samaa mieltä, runsas kolmannes (35 %) eri mieltä. (Kuvio 23.)

Populistisen väitteen hyväksyntä on pikemminkin lisääntynyt kuin vähentynyt edellisestä, vuonna 2008 tehdystä mittauksesta. Kansalaisten kunniaksi voitaneen kuitenkin lukea se, että ajatukseen yhtyviä on silti edelleen vähemmän kuin seurannan alussa vuonna 2000. Väestöryhmittäiset erot eivät ole, päinvastoin kuin ehkä voisi odottaa, kovin suuria. Jonkin verran tavallista vahvemmin väite vetoaa mm. työntekijöihin ja perussuomalaisten kannattajiin. Tavallista selvem-

min siitä sanoutuvat irti mm. korkeimmin koulutetut sekä vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat.

Valtuutetuilta kovasanainen syytös saa ymmärrettävästi huutia. Neljä viidestä (78 %) kiistää, yksi viidestä (20 %) myöntää. Tulos on käytännössä sama kuin kolme vuotta sitten ja lähes sama kuin sitä edeltävänä aikana. Ero kuntalaisten epäluottamusta henkiviin käsi-tyksiin on mittava. Kyseessä on suurin arvioitsijaryhmien välinen asenne-etäisyys koko laajassa tutkimusaineistossa.

Onko luottamus silti vain piilossa?

Edellä kuvattu ei kuitenkaan ole koko totuus kuntalaisten tunnoista. Tästä antaa vahvan näytön tämänkertaiseen tutkimukseen sisällytetty uusi väittämä ”Luotan oman kotikuntani päättäjiin”. Kaksi kolmesta (66 %) allekirjoittaa, yksi kolmesta (32 %) kieltää. Koska kyseessä on suora ja konstailematon kysymys, jota tuskin voidaan ironiaksikaan ymmärtää, tulos saattaa raportin monista muista osista huokuvan kansalaiskriittisyyden osin uuteen valoon. (Kuvio 24.)

”Radikaalia”, muiden tulosten – ellei peräti koko raporttisarjan tähänastisen sanoman – yleissävystä poikkeavaa tulosta selittää yhtäältä se, että arviointi koskee oman kunnan päättäjiä. Tuttuus ja kuntaan samastuminen tulevat taustavaikuttimina mukaan ja osin ehkä herättävät jonkinlaista me-henkeäkin. Poliitikkoja ja päättäjiä yleisellä tasolla arvotettaessa vallalle nousee vieraantunut ne-henki.

Valtuutettujen vastaava jakauma on vielä vinompi hyväksynnän suuntaan (77 % / 19 %). Eri poliittisia ryhmiä edustavien valtuutettujen välisiä näkemyseroja voinee suhteellisen riskittömästi selittää sillä, millainen valta-asema puolueilla kunnissa on. Toisin sanoen jos asema on vahva, niin päättäjät ovat paljolti ”omia” ja niin muodoin luotettavia. Luottavaisimpia ovat keskustan, kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien valtuutetut. Epäluottamusta oman kuntansa päättäjiin ilmaisevat etenkin perussuomalaisten mutta myös vihreiden valtuutetut.

Paljolti samat painotuserot löydetään myös kuntalaisten keskuudesta. Keskimääräistä luottavaisempia ovat mm. keskustan ja kokoo-

muksen kannattajat sekä koulutetuimmat. Keskimääräistä kriittisemmiksi puolestaan todetaan mm. perussuomalaisten, vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat sekä yrittäjät ja työttömät.

Samantyyppinen joskin varovaisempi tunnustus saadaan toisesta uudesta väittämästä. Lausuma ”Kunnan päätöksentekijöillä on selkeä näkemys kunnan tulevaisuudesta” saa jonkin verran enemmän hyväksyntää (55 %) kuin herättää torjuntaa (42 %). Vaikka argumentti ei sisällä luonnehdintaa siitä, millainen näköpiirissä oleva kunnan tulevaisuus on – se voi olla vaikka konkurssi – tulos heijastaa merkittävän laajaa uskoa siihen, että asiat ovat päättäjien hallinnassa. Toisaalta jos ajatellaan, että nykyoloissa tulevan tunteminen on tavallistakin vaikeampaa ellei mahdotonta, päättäjien näkökykyyn luottavia voi pitää jopa idealistisen naiiveina. (Kuvio 25.)

Jokin tämänkaltainen ajatus saattaa olla jarruttamassa valtuutettujen tuntoja. Ryhmä ei hyväksy teesiä kovinkaan paljon kuntalaisia innokkaammin, vaikka sen päättäjäroolinsa mukaisesti ehkä ”kuuluisi” niin tehdä. Selvä enemmistö (61 %) valtuutetuista uskoo kuitenkin päätöksentekijöiden näkevän tulevaan. Eri mieltä olevasta runsaasta kolmanneksesta (35 %) löydetään (jälleen) suhteellisen paljon perussuomalaisten ja vihreiden valtuutettuja. Väestön sisällä keskeiset demografiset erottelijat kuten sukupuoli, ikä ja koulutustaso eivät heijastu kannanottoihin suoranaisesti lainkaan, ja väestöprofiili on muutoinkin melko yksi-ilmeinen.

Demokratian toimivuus

Jonkinasteisen totunnaisia käsityksiä koettelevan ”jytken” tarjoaa myös kuntademokratian toimivuutta selvittävä uusi kysymys. Teesi ”Demokratia toimii kaiken kaikkiaan kotikunnassani hyvin” ei kirvoita valitusvirsiä vaan tunnistetaan ja tunnustetaan laajasti omaa ajattelua vastaavaksi. Useampi kuin kuusi kymmenestä (62 %) hyväksyy sen, runsas kolmannes (36 %) kiistää. (Kuvio 26.)

Kuten edellä, yksinkertaista ja suoraa väitettä on vaikea pitää väärin muotoiltuna saati kieronäköisenä. Myös kuntalaisten reagoitien mentaalisen ponnistus pohjan voi katsoa olevan molemmissa

”tunnustuksissa” paljolti sama. Vaikka tuloksen todistusvoimaa ei voi eikä tule vähätellä, kyseessä on silti ainoastaan yksi indikaattori suuressa tulosjoukossa. Kokonaiskuvaa kansalaismielipiteestä muodostettaessa tieto on joka tapauksessa tärkeä komponentti.

Valtuutettujen kantoja leimaa astetta suurempi samanmielisyys (69 % / 27 %). Jo tutuksi tulleiden puolueittaisten erojen – suurten kuntapuolueiden edustajat ovat arvioissaan myönteisempiä kuin pienempien – lisäksi valtuutettujen kannoissa nähdään kuntakoon mukaista vaihtelua. Kriittisimmin demokratian toimivuutta arvioidaan suurimmissa (yli 80 000 asukkaan) kaupunkikunnissa. Riippuvuus ei kuitenkaan ole lineaarinen, sillä myös pienimmissä (alle 4 000 asukkaan) kunnissa tyytymättömyys on hieman keskimääräistä yleisempää.

Koko väestön tasolla asuinkunnan tyyppi ei heijastu demokratia-arvioihin lainkaan. Jonkin verran tavallista tyytyväisempiä ovat miehet, koulutetut, johtavat toimihenkilöt sekä keskustan ja kokoomukset kannattajat. Tyytymättömmimpiä ovat vasemmistoliiton kannattajat sekä yrittäjät.

Välillisesti demokratian toimivuutta koskeviin arvioihin liittyy myös seurantaväittämä ”Kunnallinen demokratia ei kärsisi, vaikka puolet kuntien poliittisesti valituista luottamushenkilöelimistä, esim. lautakunnat, lakkautettaisiin”. Seitsemäntoista vuotta sitten viimeksi tutkimuksessa mukana ollut mittari tuottaa aiemmasta poikkeavan tuloksen. Teesin allekirjoittavat, ts. luottamushenkilöelinten rankan karsinnan hyväksyvät, ovat menettäneet vankan enemmistöasemansa (ennen 63 %, nyt 49 %) ajatusta vastustavien osuuden noustua voimakkaasti (ennen 29 %, nyt 45 %). Aiemmissa kolmessa mittauksessa (1992–1994) jakauma pysyi käytännössä muuttumattomana. (Kuvio 27.)

Tulkinnassa tulee luonnollisesti huomata tutkimusajankohtien välinen tosiasiallinen kehitys, ts. lautakuntien ja muiden luottamushenkilöelinten jo tapahtunut harvennus. Tämäkin huomioon ottaen tulosta voinee lukea niin, että kuntalaisten halu pitää kiinni kuntademokratian periaatteista ja toteuttamisen välineistä on aiempaa vahvempi.

Valtuutettuja ajatus luottamushenkilöelinten lakkauttamisesta viehättää vielä vähemmän. Noin neljännes (24 %) puoltaa, noin kolme neljännestä (73 %) vastustaa. Torjuva kanta yhdistää kaikkien poliittisten ryhmien enemmistöä. Muita enemmän myötämielisyyttä hanketta kohtaan osoittavat etenkin kokoomuksen mutta myös vihreiden valtuutetut. Kuntalaisten kannanotoissa havaitaan verrattain selvä ikäriippuvuus. Nuoremmat vastustavat lakkautuksia vahvemmin kuin vanhemmat.

4 Kuntalaisten osallistuminen – kiinnostus ja käytäntö

Edellä on kuvattu kansalaisten mielipiteitä kunnallisesta demokratiasta ja päättäjien edesottamuksista. Järjestelmän toimivuutta on arvioitu monin tavoin. Seuraavassa katse käännetään kuntalaisiin itseensä. Miten he ovat hoitaneet tai aikovat hoitaa oman osuutensa? Kysymys on olennainen, koska toimivan kansanvallan rakennuspuihin kuuluu myös kansa. Katseella seuraaminen, hurskaat toiveet tai muukaan poliittinen penkkiurheilu eivät riitä. Poliittinen järjestelmä tarvitsee myös polttoainetta, itsensä likoon laittavia ja osallistumaan valmiita ihmisiä.

Konkreettinen esimerkki kyseisestä polttoainepulasta ovat kuntavaalit. Ehdokkaiden rekrytointi on ollut ohdakkeista jo monissa vaaleissa eivätkä etsinnät yleensä ole tuottaneet puolueiden toivomaa tulosta. Vetoavaksi arvioitua tuoretta ehdokasainesta on ollut vaikea tavoittaa eikä vanhojen valtuutettujen jatkamisintokaan ole ollut optimaalista. Ehdokkaita on värvätty jopa lehti-ilmoituksin.

4.1 Kiinnostus kunnallisia luottamustehtäviä kohtaan

Kuntalaisten periaatteellista kiinnostusta kartoitettiin tiedustelemalla vastaajilta, kuinka mielellään he pyydettäessä lähtisivät mukaan

erilaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin. Kuntavaaliehdokkaaksi asettumisen ohella arvioitavana oli erityyppisiä muita paikallispoliittisia luottamustehtäviä. Kysymystä ei esitetty valtuutetuille.

Kokonaisuutena tulokset kertovat miltei peittelemättömästä passiivisuudesta. Kiinnostuneiden osuudet ovat kauttaaltaan pieniä. Toisaalta tosiasia on, ettei kaikkien tarvitse toimia toisten edusmiehinä, eikä se ole mahdollistakaan.

Eniten kiinnostusta on koulujen tai muiden kunnallisten laitosten johtokuntiin. Niissä toimimista pitää periaatteessa mieluisana joka neljäs (25 %). Kunnalliset lautakunnat, itselle mieluisimman puolueen perusyhdistys sekä kunnalliset luottamustehtävät yleensä koetaan keskenään kutakuinkin yhtä vetovoimaisiksi (19–22 %). Heikointa kiinnostus on kuntavaaliehdokkuuteen (14 %) ja kunnanhallituksen jäsenyyteen (15 %). (Kuvio 28.)

Tulosta tulkittaessa tulee huomata, ettei se kerro passiivisuuden perusteista. Vaikka luvut johtavat helposti päätelmiin poliittisen osallistumisen vähäisestä arvostuksesta, monen kieltäytyminen selittyy varmastikin muun tyyppisillä, sinänsä järkevillä ja hyväksyttävillä seikoilla. Monet kaikei kokevat, ettei heillä ei ole erityistä annettavaa, kykyä, tietoa tai tehtävien vaatimaa aikaa. Myös haluttomuus sitoutua julkisesti poliittisesti toimineen monen kohdalla tehokkaana jarruna.

Lähestyvien vuoden 2012 kuntavaalien kannalta ei kuitenkaan ole rohkaisevaa, että ehdokkaaksi ryhtyminen jää tiedustelluista osallistumismuodoista pohjimmaisiksi. Kantoja lähemmin tarkasteltaessa todetaan, ettei sanottavaa innostusta löydy mistään väestöryhmästä. Erot ilmenevät lähinnä kieltäytymisen jyrkkyyden asteessa. Keskimääräistä topakammin tarjouksen torjuvat mm. naiset, vanhimmat, eläkeläiset sekä vähän koulutetut.

Kun kyse on kunnallisista luottamustehtävistä yleensä, kiinnostuksen eroja voidaan hahmottaa hieman paremmin. Potentiaalisia osallistujia on löydettävissä keskimääräistä enemmän mm. nuorehkojen, koulutetuimpien ja johtavien toimihenkilöiden keskuudesta.

Kiinnostuskysymys on ollut aiemmin samassa muodossa mukana tutkimuksessa kahtena kuntavaalivuonna, 2000 ja 2004. Lisäksi ky-

symys sisältyi osittaisena kuntavaalivuoden 2008 tutkimukseen. Verrattaessa nyt saatuja tuloksia aiemmin saatuihin todetaan muutokset kaiken kaikkiaan vähäisiksi.

Vuodesta 2004 kiinnostus mihinkään osallistumismuotoon ei ole olennaisesti muuttunut. Siltä osin kuin eroja on, ne voivat olla yhtä hyvin seurausta tilastollisesta taustakohinasta kuin todellisista suhtautumismuutoksista. Suurin muutos koskee lautakunnan jäsenyyttä, josta kiinnostuneiden osuus on vähentynyt 4 prosenttiyksikköä. Valtuustoehdokkuuden kiinnostavuus on pysynyt asiallisesti samana. (Kuvio 29.)

Kun vertailuun liitetään myös vuoden 2008 osittaiset, kolmea tehtävää koskevat tiedot, kuva tapahtuneesta ei juuri muutu. Merkittävin huomio koskee puolueiden perusyhdistysten vetovoimaa, jossa kolme vuotta sitten ilmennyt hypähdys on nyt käytännössä hävinnyt. Ehdokkuutta mieluisana pitäviä on kolmella viime mittauskerralla ollut yhtä paljon (13–14 %). (Kuvio 30.)

4.2 Kiinnostus järjestö- ja yhdistystoimintaan

Samassa yhteydessä selvitettiin myös kiinnostusta muita osallistumismuotoja kohtaan. Haastatelluille lueteltiin joukko erityyppisiä järjestöjä ja yhteisöjä ja tiedusteltiin, kuinka mielellään he lähtisivät mukaan niiden toimintaan. Kysymyssarjan tehtävänä oli paitsi tuottaa tietoa osallistumishalukkuudesta ja sen kohdentumisesta sinänsä myös toimia kunnallishallintoa koskevan kiinnostuksen mittakeppinä.

Myös tältä osin tulosten yleissävy on ennemminkin haluttoman passiivinen kuin innostuneen aktiivinen. Vastausjakaumien yleissuunnan ohella tällaista tulkintaa tukee se, että kaikkein kiinnostavimmiksi koetaan harrastejärjestöt (59 %). Vaikka käsite on väljä ja voi sisältää monenlaista toimintaa, valinta viittaa siihen, että kansalaisten ensisijainen mielenkiinto kohdistuu jonkinlaiseen ”puoliprivaattiin” puuhasteluun, ei niinkään sosiaalisilta ulottuvuuksiltaan ”vakavampiin” osallistumismuotoihin. (Kuvio 31.)

Kuitenkin myös hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestöt (50 %) ja urheiluseurat tai liikuntajärjestöt (43 %) koetaan laajasti kiinnostaviksi. Lähelle kärkeä kohoavat myös asukasyhdistykset (41 %) sekä luonnonsuojelu- tai ympäristöjärjestöt (37 %). Lukuja arvioitaessa tulee muuhun tutkimustietoon tukeutuen muistaa, että näin ilmaistu kiinnostus ei useinkaan realisoidu käytännössä. Kyse on paljolti eräänlaisista sympatian ilmauksista.

Listan tyvi on joka tapauksessa paljonpuhuva. Kaikkein vieroksu-
tuin osallistumisen muoto on puolueyhdistyksen toimintaan osallistuminen. Siitä irtisanoutuu suoralta kädeltä lähes yhdeksän kymmenestä (87 %). Jakauma kertoo suomalaisten negatiivisesta puoluesuhteesta. Samalla se selittää kunnallisten luottamustehtävien heikkoa vetovoimaa. Mikäli kunnallisvaaliehdokkuus siirrettäisiin edellisestä (samaan vastausasteikkoon perustuvasta) kysymyksestä tähän tulosprofiiliin, se sijoittuisi laajan listan toiseksi viimeiseksi, vain täpäras-
ti puolueyhdistyksessä toimimisen edelle.

Vuodesta 2004, jolloin kysymys oli viimeksi mukana tutkimuksessa, kiinnostus järjestötoimintaan osallistumiseen on muuttunut jonkin verran. Muutos ilmenee lähes koko järjestökentän kattavana alenemana. Vetovoimaansa kasvattaneita osallistumismuotoja ei voida suoranaisesti nimetä. Entisen asemansa – oli se millainen tahansa – ovat säilyttäneet ammatti-, kulttuuri-, puolue- ja ihmisoikeusjärjestöt. Kaikkien muiden luvuissa nähdään jonkinasteista, ainakin marginaalista, alenemaa. (Kuvio 32.)

Kuva kehityksestä ei kohennu, kun muutosvertailu ulotetaan myös ensimmäiseen, vuonna 1997 tehtyyn mittaukseen. Kyseisestä ajankohdasta laskettu kiinnostuksen kokonaisväheneminen on vielä suurempi. Verraten selvää trendinomaista alenemaa havaitaan mm. luonnonsuojelu- tai ympäristöjärjestöjen ja harrastejärjestöjen luvuissa.

Kun osallistumishalukkuutta eritellään sukupuolen mukaan, nähdään joitakin merkittäviä eroja. Hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestöjen toiminta kiinnostaa selvästi enemmän naisia kuin miehiä. Samansuuntaisena ero ilmenee mm. ihmisoikeus-, sosiaali- ja terveys- ja ympäristöjärjestöjen kohdalla. Miesten suosimia järjestöjä puolestaan

ovat paitsi maanpuolustus- tai reserviläisjärjestöt myös urheiluseurat ja liikuntajärjestöt sekä tuottaja- tai yrittäjäjärjestöt. (Kuvio 33.)

Aktiviteetit ovat myös ikäsidonnaisia. Mikäli huomiota ei kiinnitetä itsestäänselvyyksiin (nuoret ovat keskimääräistä kiinnostuneempia opiskelijajärjestöistä, iäkkäät eläkeläisjärjestöistä jne.), riippuvuudet ovat kuitenkin verraten heikkoja. Puolue toimintaan osallistumisessa riippuvuus on käytännössä olematon kaikkien ikäryhmien ollessa yhtä innottomia. (Kuvio 34.)

4.3 Nykyinen osallistuminen

Kiinnostuksen ohella tutkimuksessa selvitettiin kansalaisten tämänhetkistä järjestöosallistumista. Haastateltavia pyydettiin nimeämään samasta listasta ne yhteisöt, joiden toiminnassa he ovat nykyisin mukana. Kärkeen kohoavat harrastejärjestöt (20 %), urheiluseurat ja liikuntajärjestöt (17 %) sekä ammattiyhdistykset (17 %). (Kuvio 35.)

Tulosta voidaan pitää vähäverisen laihana, vallankin jos ajatellaan sen liioittelevan todellista osallistumista; aktiivisen toimimisen ja passiivisen rivijäsenyyden rajat saattavat hämärtyä vastauksissa. Useampi kuin kaksi viidestä (43 %) ilmoitti, ettei osallistu minkään tiedustellun yhteisön toimintaan.

Poliittiseen tai kunnallispoliittiseen toimintaan osallistuvien osuudet osoittautuvat sangen pieniksi. Puolueyhdistyksessä ilmoitti toimivansa 3 % vastaajista, kunnallisissa luottamustehtävissä 2 %. Koko väestöä koskevat luvut eivät kätke sisäänsä juuri minkäänlaista väestöryhmittäistä vaihtelua. Muista erottuvia aktiivosallistujien ryhmiä ei täten voida nimetä. Suurin puolueyhdistyksissä toimivien osuus, 5 %, on yrittäjillä ja vasemmistoliiton kannattajilla. Kunnallisten luottamustehtävien kohdalla maksimiarvo on niin ikään 5 % (keskustan ja vasemmistoliiton kannattajilla).

Omakohhtaista järjestötoimintaan osallistumista on selvitetty aiemmin ainoastaan vuoden 1997 tutkimuksessa. Verrattaessa tuolloin saatuja tuloksia nyt saatuihin havaitaan systemaattinen ero. Käytän-

nössä kaikkien tiedusteltujen järjestöjen toimintaan osallistuvia (sellaisiksi ilmoittautuvia) on aiempaa vähemmän. Samalla niiden osuus, jotka eivät osallistu minkään yhteisön toimintaan, on aiempaa suurempi (ennen 35 %, nyt 43 %). (Kuvio 36.)

Puolueyhdistyksessä toimivien osuus on pysynyt ennallaan 3 %:ssa. Tutkimusajankohtien välillä tapahtunut puolueiden jäsenmäärien vähentyminen ei täten heijastu tuloksiin. Kunnallisissa luottamustehtävissä toimiviksi ilmoittautuvien osuus on sen sijaan vähentynyt edellisestä mittauksesta (ennen 4 %, nyt 2 %).

Kun yhteisöissä nyt toimivien osuudet suhteutetaan edellä esitettyihin kyseisten yhteisöjen toiminnasta kiinnostuneiden osuuksiin, havaitaan verraten harmoninen asetelma. Periaatteellinen valmius lähteä mukaan toimintaan kohdistuu paljolti niihin yhteisöihin, joissa toimiminen on jo nykyään tavallista yleisempää. (Kuvio 37.)

5 Miten kunnan johtamisessa on onnistuttu?

O sallistumis- ja vaikuttamisteemoja koskevan raportin ainoa palveluita koskeva osio luotasi tyytyväisyyttä kunnan johtamiseen sen eri osa-alueilla. Haastatelluilta tiedusteltiin, kuinka hyvin tai huonosti kunnan johtamisessa on heidän nähdäkseen onnistuttu eri asioissa. Kolmeatoista palvelua ja muuta toimintoa tuli arvioida erikseen kuusiportaisella asteikolla. Kysymysasetelma ei ole aiemmin sisältynyt tutkimukseen.

5.1 Yleiskuva arvosanoista

Yleiskuva tuloksista ilmentää pikemminkin tyytyväisyyttä kuin tyytymättömyyttä. Hyväksyvien kannanottojen peittämä alue on tuloskuvaajassa selvästi laajempi kuin kriittisten. Parhaat arvosanat saavat urheilu- ja liikuntapalvelut (73 % katsoo johtamisessa onnistutun hyvin) sekä opetus ja koulutus (72 %). Lähelle kärkeä kohoavan parin muodostavat kunnallistekniikka (66 %) ja kulttuuripalvelut (64 %). (Kuvio 38.)

Enemmistöltä myönteisen arvion saavat niin ikään yleishallinto (56 %) ja terveystalvelut (52 %). Viimeksi mainitun kohdalla kuitenkin myös kriittisyys alkaa nostaa päätään joka neljännes (25 %) näh-

dessä terveyspalveluiden johtamisen huonoksi. Samansuuruista tyytymättömyyttä on myös kunnan talouden ja sosiaalipalvelujen johtamiseen. Listan viimeinen ja samalla ainoa tehtäväalue, jolla tyytymättömyys (34 %) on tyytyväisyyttä (28 %) suurempaa, on työllisyyspolitiikka.

Tuloksia arvioitaessa tulee huomata, että kuntalaisten arvosanat määräytyvät ilmeisen pitkälle menevästi sen perusteella, miten ”homma pelaa” eli miten palvelut heidän nähdäkseen yleisesti ottaen kunnassa toimivat. Arviot perustuvat täten ennen muuta käsityksiin lopputuotteesta ilman että johtamisen laatua tai edes osuutta tämän lopputuotteen synnyssä kyetään erittelemään. Organisaatio voi löperöstikin johdettuna – ainakin jos tarkoitetaan operatiivista johtoa – toimia kelpoisesti, jos sillä on kokenut ja pätevä henkilöstö. Vastaa-vasti osaava operatiivinen johto voi pitää toiminnan hallinnassa, vaikka kunnan päättäjillä asiat olisivat niin sanotusti hakusessa.

Toinen tuloksiin vaikuttava tekijä on eri palveluiden koettu tärkeys (jota on vertailevasti punnittu useissakin aiemmissa Ilmapuntareissa). Tämän seurauksena toiminnot, joita pidetään enemmän tai vähemmän toisarvoisina, saavat helpommin hyviä arvosanoja kuin ensisijaisiksi koetut. Tähän liittyen luvuissa heijastuu se, millaisesta yleisestä yhteiskunnallisesta tai jopa kansakuntia koettelevasta ongelmasta on kyse. Työllisyyspolitiikka saa – vaikka se olisi kuinka hyvin johdettua – sapiskaa jo yksinomaan tätä kautta.

Valtuutettujen vastaavissa arvioissa kärkeen nousee koulutus (80 % katsoo johdetun hyvin). Lähinnä seuraaviksi sijoittuvat urheilu ja liikunta, yleishallinto ja kunnallistekniikka. Vaikka työllisyyspolitiikka löytyy myös valtuutettujen listan tyvestä, ryhmän kriittisyydellä on myös muunlaisia kohteita. Elinkeinojen kehittämistä, maakunnallista yhteistyötä ja kunnan vetovoimaisuuden kehittämistä koskevat arvosanat ovat verraten vaisuja, vaikkakaan eivät suoranaisesti huonoja. (Kuvio 39.)

Kokonaisuutena valtuutettujen arviot eivät poikkea tavattomasti kuntalaisten arvioista. Tämä on huomionarvoista sikäli, että ryhmä on tiedoiltaan ja muutoinkin lähempänä arvioitavia asioita ja vasta-

nessaan myös tavallaan antamassa työtodistusta itselleen. Kotiinpäinveto on ilmeisen vähäistä, sillä joissakin asioissa valtuutettujen arvosanat ovat heikompia kuin kuntalaisten. Tällaisia ovat mm. kulttuuripalvelut, elinkeinojen kehittäminen ja kunnan vetovoimaisuuden säilyttäminen. Verraten suuri päinvastainen kaula on mm. käsityksissä sosiaalipalveluiden, terveyspalveluiden ja kunnan taloudenhoidon johtamisesta. (Kuvio 40; ks. myös kuvio 40b, jossa eroja havainnollistetaan keskiarvojen erotuksina).

5.2 Arvosanojen väestöryhmittäinen vaihtelu

Kun kuntalaisten luvut eriytetään sukupuolen mukaan, havaitaan vain vähäisiä suhtautumiseroja. Naiset ovat hieman miehiä kriittisempiä mm. terveyspalveluita, kunnan taloutta ja sosiaalipalveluita arvioitaessa. Ikäryhmittäisiä eroja on, mutta ne eivät sisällä sanottavaa systematiikkaa. Koulutustason mukaiset erot taas ovat kauttaaltaan niukkoja.

Mikäli arvosanaerojen ajatellaan olevan seurausta ennen muuta erilaisten kuntayhteisöjen olosuhteiden eroista, niitä on mielekkäämpää etsiä kuntien ominaisuuksista kuin yksilöiden ominaisuuksista. Tätä koskeva tarkastelu tuo esille huomionarvoisia riippuvuuksia. Pääsääntönä on, että arvosanat paranevat suurista kaupunkikeskuksesta pienempiin kuntiin siirryttäessä. Suoria tai lähes lineaarisia tämänsuuntaisia riippuvuuksia havaitaan mm. sosiaalipalveluiden, terveyspalveluiden, maakunnallisen yhteistyön ja koulutuksen osalla. Toiminnoiksi, joissa yhteyttä ei ilmene tai se on toisensuuntainen, osoittautuvat lähinnä kulttuuri, liikunta, kunnallistekniikka ja elinkeinojen kehittäminen. (Kuvio 41.)

Sama logiikka havaitaan valtuutettujen kantoja kuntakoon mukaan tarkasteltaessa. Useimmat arvioitavat palvelut ja toiminnot ”paranevat” asteittain kunnan koon pienentyessä. Joko suorana tai lähes suorana tämä ilmenee sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelujen sekä yleishallinnon kohdalla. Aukoton yhteys ei kuitenkaan ole. Valtuutettujen

arvioinneissa erottuvat ”säännönvastaisina” käytännössä samat toiminnot kuin kuntalaisten arvioinneissa. Tämä tuskin on pelkkää sattumaa, joten toisistaan riippumattomilla tuloksilla voi katsoa olevan jonkinasteista todistusvoimaa. (Kuvio 42.)

Suoraa johtopäätöstä, jonka mukaan asiat ovat paremmin pienissä kuin suurissa kunnissa, ei ehkä kuitenkaan kannata tuloksista tehdä, joskaan ei kategorisesti torjuakaan. Arvosanojen määräytymisen taustalla on ilmeisesti hyvinkin monimutkainen vyyhti erilaisia niihin suoraan ja välillisesti vaikuttavia tekijöitä. Yksi tällainen kaiketi liittyy kuntien poliittisen rakenteen hajautuneisuuteen ja sen eroihin erikokoisissa kunnissa.

6 Näkemykset puolueista ja puoluetoiminnasta

Puolueisiin suhtautumista on sivuttu edellä useassakin tarkasteluyhteydessä. Aineiston sisältämät puolueita suoraan koskevat kannanotot raportoidaan omana kokonaisuutenaan. Tarkasteltavina ovat kuntalaisille heidän omassa kunnassaan tapahtuvasta puoluetoiminnasta välittynyt kuva sekä arviointi puolueista paikallisina vaikutuskanavina. Kaikki luvussa tarkasteltavat kysymykset ovat uusia.

Lähtökohdan tarkastelulle tarjoaa suhtautuminen väittämään ”Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuiksi”. Teesi jakaa mielipiteitä verraten paljon, mutta herättää kuitenkin merkittävästi enemmän torjuntaa (55 %) kuin saa hyväksyntää (42 %). Reagointeja voi pitää penseinä sikäli, että muotoilu on melko lievä eikä sisällä mitään laatumäärettä siitä, kuinka hyvin mielipiteet tulevat huomioon otetuiksi. (Kuvio 43.)

Valtuutetut kokevat lausuman kuntalaisia useammin paikkansa pitäväksi (60 %) olematta kuitenkaan läheskään yksimielisiä (36 % on eri mieltä). Totena teesiä pitävät useimmin kokoomuksen ja keskustan valtuutetut, epäuskoisimpia ovat vihreiden ja vasemmistoliiton valtuutetut. Väestön sisäisissä eroissa ei ole erityistä dramatiikkaa; lähinnä huomio kiinnittyy käyräviivaiseen ikäriippuvuuteen. Sen mukaan epäilevimpiä ovat keskimmäiset ikäryhmät.

6.1 Puolueiden toimintaa koskevat luonnehdinnat

Puolueiden paikallisesta toiminnasta vallitsevia käsityksiä kartoitettiin ns. attribuuttitekniikkaa soveltaen. Haastateltaville lueltiin joukko erityyppisiä määreitä – luonnehdintoja, väitteitä ja toiveita – ja kysyttiin, millä tavoin ne vastaavat heidän henkilökohtaisia näkemyksiään puolueiden toiminnasta heidän omassa kotikunnassaan. Kyse oli paikallisen puoluetoinnin arvioinnista kokonaisuutena, ei yksilöityjen puolueiden.

Yleisellä tasolla tuloksista voi todeta, että lähes kaikkien määreiden katsotaan sopivan puolueisiin pikemminkin hyvin kuin huonosti. Tämä ei kuitenkaan merkitse erityistä myötäsukaisuutta, sillä puolet arvioituista määreistä on sisällöltään kielteisiä. Positiiviset ja negatiiviset luonnehdinnat vain limittyvät tulosprofiilissa tasaiseksi sarjaksi. (Kuvio 44.)

Selvään ykkösasemaan nouseva määre on luonteeltaan vaatimus ja viittaa vuorovaikutuksen puutteeseen. Teesin ”Tulisi parantaa yhteydenpitoa kannattajiin ja vahvistaa keskustelua kuntalaisten kanssa” allekirjoittavat lähes kaikki kuntalaiset (89 % katsoo vastaavan omaa näkemystään). Sen puolesta, ettei kyseessä ole pelkkä hurskas toive – tai syyn sysääminen omasta passiivisuudesta puolueiden kontolle – puhuu mm. yksi edellisen Ilmapuntarin (2010–2011) tulos. Ehdokkaan tärkeimmäksi valintakriteeriksi koettiin aktiivinen yhteydenpito äänestäjiin.

Kommunikaation kapeuteen ja ”huonoon kuuluvuuteen” liittyväksi voidaan nähdä myös listan viimeiseksi jäävä puoluetoinnin määre ”Juoksevat liiaksi kansalaisten mielipiteiden perässä” (63 % katsoo vastaavan omaa näkemystä huonosti). Vaikka määre on tarkoitettu ennen muuta negatiiviseksi – ajatellaan että puolueet ovat aatteettomia, äänestäjiä mielisteleviä tuuliviirejä – se on kaikesta päätellen mielletty myös toisessa merkityksessä. Osa vastaajista katsoo, että puolueet eivät juokse riittävästi kansalaisten mielipiteiden perässä vaan ovat niiden kuuntelussa liiankin kovakorvaisia.

Tästä huolimatta luonnehdinta ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimiva väylä” kohoaa aivan ylimmän kärjen tuntumaan

(68 % katsoo vastaavan näkemystään, 27 % ei). Myös positiivinen määre ”päteviä johtohenkilöitä” (65 % / 27 %) nousee vertailussa huomionarvoisen ylös. Laajinta kritiikkiä edellä mainitun vuorovai-
kutusvajeen ohella tuovat esille luonnehdinnat ”toimintatavoiltaan vanhakantaisia” (66 % / 27 %) ja ”etääntyneet kansalaisista ja heidän tarpeistaan” (61 % / 34 %). Vanhakantaisuussyytös saa välillistä tukea siinä, että väite ”kehittyneet viime vuosina parempaan suuntaan” pikemminkin torjutaan (51 %) kuin hyväksytään (41 %).

Kaiken kaikkiaan listaan sisältyy siinä määrin toisiaan korvalle lyöviä lausumia, että kokonaisuuden tulkinta on hankalaa. Turvallisinta lienee todeta, että puoluetoiminnan kuva on monivivahteinen. Luonnollisesti siinä vallitsee monta todellisuutta myös paikallisen politiikanteon arjessa.

Kuntalaisten vs. valtuutettujen arviot

Myös valtuutettujen listan kärkeen kohoaa vaade yhteydenpidon vahvistamisesta. Kuntalaisten tavoin vähiten paikkansa pitäväksi ryhmä kokee väitteen liiallisesta kansalaisten mielipiteiden perässä juoksemisesta. Myös muuta vastaavuutta kuntalaisten kantoihin voidaan todeta siinä määrin, että arvioitsijaryhmien samanmielisyyttä voi pitää jopa odottamattoman suurena. Näin etenkin, kun otetaan huomioon valtuutettujen valmiiksi kiinteä puoluesuhde, sitoutuminen ja muukin tiedollis-kokemuksellinen tausta. Edustajien ja edustettavien samanmielisyyks on toki merkki demokratian toimivuudesta. (Kuvio 45.)

Samanlaisia vertailuryhmien näkemykset eivät silti ole. Valtuutettujen kokonaiskuva paikallistason puoluetoiminnasta on hieman myönteisempi. Ryhmä liittää erilaiset positiiviset määreet puoluetoimintaan lähes systemaattisesti kuntalaisia useammin. Tällaisia ovat mm. käsitykset puolueista vaikuttamisen väylänä sekä niiden toiminnassa viime vuosina tapahtuneesta kehityksestä. Valtuutetut pitävät puolueita hieman useammin myös vastuuntuntoisina ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa edistävinä. Puolueiden toiminnan tehokkuuden he kuitenkin kiistävät kansalaisia useammin. Negatii-

viseksi määreeksi, jota valtuutetut pitävät puolueisiin paremmin sopivina, osoittautuu vanhakantaisuus. Useimmat mainituista eroista ovat kuitenkin lähinnä vain korostuseroja ja siten asiallisesti vähäisiä. (Kuvio 46.)

Kuntalaisten ja valtuutettujen näkemysten yhdenmukaisuuden ohella huomionarvoista on myös kummankin ryhmän sisällä ilmenevien erojen vähäisyys. Kuntalaisten arvioiden väestöryhmittäinen erittely tuo esille siinä määrin vähäistä vaihtelevuutta, ettei sen yksityiskohtaisempi raportointi ole mielekäästä. Tämä viittaa puoluetointia koskevien käsitysten stereotyyppisyyteen, yleisesti omaksuttuihin mielikuvii, jotka kaikki kansalaisryhmät pitkälle menevästi jakavat. Toinen asia silti on, ovatko nämä mielikuvat oikeita ja todellisuutta vastaavia vai eivät.

Valtuutettujen keskuudessa merkittävimmin poikkeavat perussuomalaisen edustajat, joiden näkemykset paikallisesta puoluetoinnasta ovat astetta kriittisempiä kuin muiden puolueiden edustajien. Ryhmä kiistää mm. puolueiden vastuuntuntoisuuden ja roolin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttajina muita huomattavasti useammin.

6.2 Mitkä puolueet ovat hyviä vaikutuskanavia?

Puolueiden kuvaa luodattiin myös yksilöidymmin. Haastateltaville lueteltiin kahdeksan puoluetta ja tiedusteltiin, mitkä niistä heidän nähdäkseen tarjoavat kansalaisille hyvät mahdollisuudet toimia ja vaikuttaa paikallistason asioissa heidän omassa kotikunnassaan. Kysymys oli ns. monivalintakysymys, joten vastaajien oli mahdollista nimetä niin monta puoluetta (yksi, useampia, kaikki, ei yhtään) kuin he katsoivat henkilökohtaisen kantansa ilmaisemisen edellyttävän.

Perustulos kertoo puolueiden asettuvan vertailussa selvään järjestykseen. Eniten mainintoja saivat SDP (37 %) ja kokoomus (35 %). Keskustan (27 %) kolmossija on suhteellisen selvä ennen perussuomalaisia (19 %). Jäljelle jäävät muodostavat verraten tasaisesti alene-

van sarjan (vihreät 16 %, vasemmistoliitto 14 %, RKP 7 % ja kristillisdemokraatit 6 %). Joka kymmenes (10 %) ilmoittaa, ettei mikään arvioitavista puolueista tarjoa hyviä vaikutusmahdollisuuksia. (Kuvio 47.)

Tulos heijastaa täten pitkälti puolueiden vaalikannatusta, mikä on sinänsä luonnollista. Mikäli suuren puolueen kannattajat ovat taipuvaisia – kuten loogista on – näkemään oman puolueensa tehokkaaksi vaikutusväyläksi, puolueen asema tuloksissa määräytyy merkittävästi jo tämän takia. Mikäli pienpuolueen kannattaja toimii samoin, se ei juuri näy tuloksissa.

Puolueiden vertailussa saamien mainintojen määrät ovat kuitenkin kauttaaltaan suurempia kuin niiden tavanomainen vaalikannatus. Tulokset eivät täten kokonaan määräydy kyseisen ”kannatuskertoimen” kautta. Valintojen takana on myös muita, osin monisyisiäkin tekijöitä. Omaa puoluetta – jota läheskään kaikilla ei edes ole – kohottavan kotiinpäinvedon ohella tällaisia ovat mm. muita puolueita koskevat sympatiat sekä silkka realismi, tietoisuus jonkin puolueen vahvasta asemasta oman kunnan päätöksenteossa. Viimeksi mainitussa tapauksessa hyvät vaikutusmahdollisuudet tarjoavaksi saatetaan nimetä jopa itselle vastenmielinen, valitettavan hyvät mahdollisuudet tarjoava puolue.

Kuntalaisten vs. valtuutettujen arviot

Valtuutetut osoittautuvat arvioissaan avokätisemmiksi kuin kuntalaiset. Hyviksi vaikutuskanaviksi nimetään useita puolueita ja olennaisesti suuremmin luvuin. Se, että valtuutetut edustavat asemansa mukaisesti yhtä puoluetta, ei rajoita heidän valintojaan vaan avartaa antamaan tunnustusta myös muille poliittisille ryhmille. Valtuutettujen arvioinneissa selvän muista erottuvan kolmen kärjen muodostavat kuntien perinteiset pääpuolueet keskusta, kokoomus ja SDP käytännössä samansuuruisin luvuin (67–69 %). Vasemmistoliitonkin vahvuudesta on vakuuttunut lähes joka toinen (46 %). (Kuvio 48.)

Keskustan täpärää ykkössijaa (69 %) arvioitaessa tulee ottaa huomioon maamme kuntakenttä ja sen poliittinen rakenne. Keskustalai-

nen valtuutettu ei ole siinä aivan harvinainen tapaus (vaikka puolue ei ole kuntavaalikannatukseltaan suurin, sillä on selvästi eniten valtuutettuja). Keskusta on myös puolue, jonka kohdalla valtuutettujen ja kuntalaisten näkemysero on kaikkein suurin. (Kuvio 49.)

Arviointien väestöryhmittäiset erot

Kun kuntalaisten arvioita tarkastellaan puoluekannan mukaan, voidaan tehdä perustuloksia avaavia ja niiden syntytaustaa selittäviä havaintoja. Oman puolueen asettaminen parhaaksi vaikutuskanavaksi on ominaista kaikkien puolueiden kannattajille (tarkastelu on rajattu kuuden suurimman puolueen edustajiin). Korkeimmat arvot tässä vertailussa saavat perinteiset valtapuolueet keskusta, kokoomus ja SDP. Astetta varovaisempia itsensä äänestämässä ovat vihreiden, vasemmistoliiton ja perussuomalaisten kannattajat. Arviointeja hillellinnee täten, vaikka uskoa omaan oppiin olisikin, tietoisuus omien hartioiden kapeudesta. (Kuvio 50.)

Kuvaaja tarjoaa myös mahdollisuuden tarkastella puolueiden välisiä etäisyyksiä ja sitä, miten ne yhdistyvät keskenään tai hylkivät toisiaan. Kokoomuksen kannattajien toissijainen vaihtoehto vaikutusväyläksi on SDP, ja SDP:n kannattajilla se on vastavuoroisesti kokoomus. Paitsi ”ideologisesta pitämisestä” tämän voidaan katsoa olevan seurausta näiden puolueiden koalitioasemasta monien suurten kaupunkien johtavina puolueina. Niiden kannatuksella on valtakunnallisestikin positiivinen korrelaatio. Keskustan kannattajilla ei ole selvää kakkosvaihtoehtoa kokoomuksen ja SDP:n saadessa käytännössä saman aseman.

Poimintana laajasta tulokokonaisuudesta voidaan esittää myös vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajakuntien välinen hieman yksipuolinen luottamussuhde. Samalla kun vasemmistoliiton kannattajat noteeraavat vihreät vahvaksi vaikutuskanavaksi (41 %), on vihreiden usko vasemmistoliiton potentiaaliin olennaisesti vähäisempää (17 %).

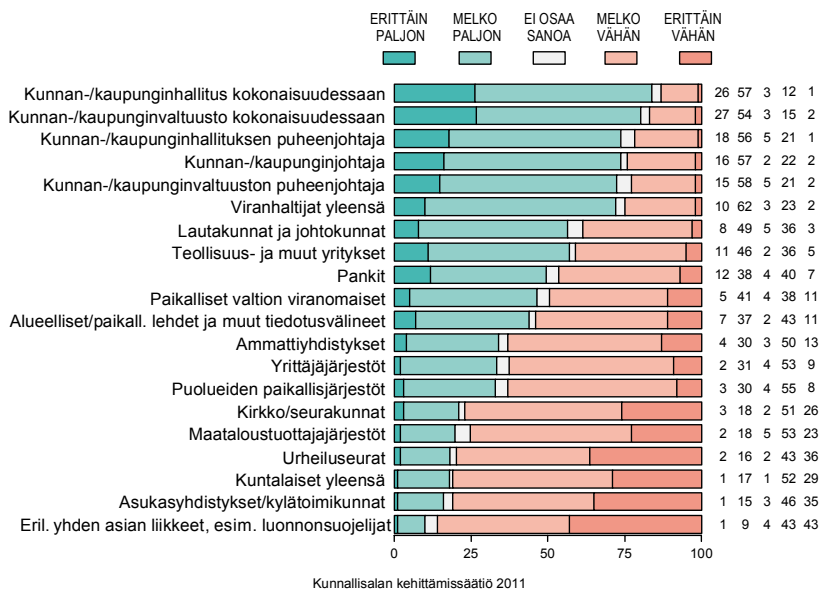
Valtuutettujen kantojen vastaava erittely kertoo kaikkien poliittisten ryhmien itsetunnon olevan niin sanotusti kohdallaan: jokaises-

sa niissä lähes kaikki (88–96 %) pitävät omaa puoluettaan hyvänä vaikutuskanavana. Suurimpien puolueiden valtuutettujen käsitykset toiseksi parhaasta kanavasta päätyvät ratkaisemattomaan. Sen paremmin kokoomuksen, SDP:n kuin keskustankaan valtuutetuilla ei ole selvää kakkosvalintaa, vaan kaikki näiden puolueiden keskinäiset kombinaatiot menevät tasan (kokoomuksen valtuutetuista 61 % näkee sekä SDP:n että keskustan vahvaksi jne.)

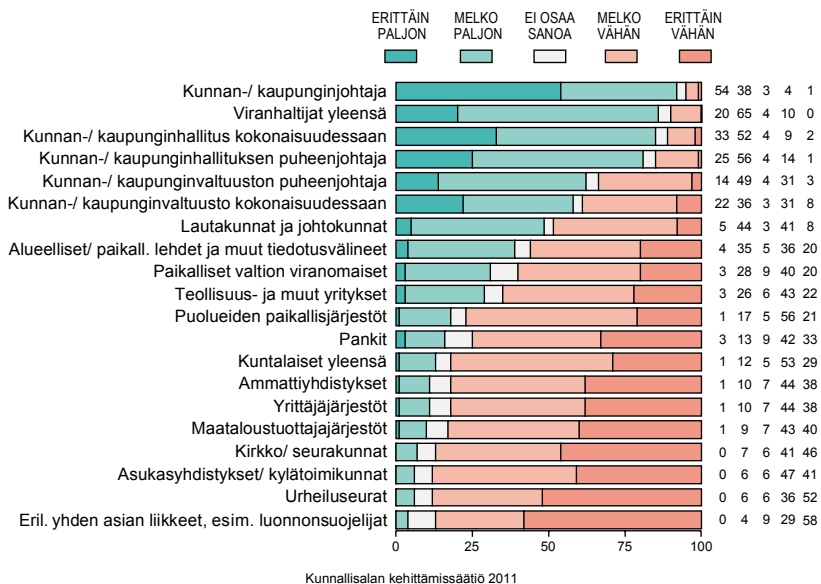
Kuntatyyppin yhteys tulee esille kuntalaisten arvioissa selvimmin siinä, että usko keskustan tarjoamaan vaikutusväylään kasvaa huimasti pääkaupunkiseudulta (11 % mainitsee) ja yleensäkin kaupungeista (22 %) maaseudulle (46 %) siirryttäessä. Vihreät nähdään suhteellisen vahvaksi pääkaupunkiseudulla mutta ei juuri muualla. Kokoomusta ja SDP:tä koskevat luvut ovat lähes kuntatyyppistä riippumattomia. Kuntalaisten arvioilla on täten luonteva yhteys puolueiden tosiasiallisen vaikutusvallan alueellisiin ja kuntakoon mukaisiin eroihin.

Valtuutettujen kannat kuntakoon mukaan eriytettäessä sama tulee esille selvempänä. Mitä pienempää kuntaa valtuutettu edustaa, sitä paremmaksi vaikutusväyläksi hän keskustan katsoo. Usko vihreiden kautta vaikuttamiseen puolestaan haihtuu liki olemattomiin kuntakoon pienentymisen myötä. Käsitykset kokoomuksen ja SDP:n tarjoamista vaikutusmahdollisuuksista pysyvät verraten vakioina kaikenkokoisten kuntien valtuutetuilla. (Kuvio 51).

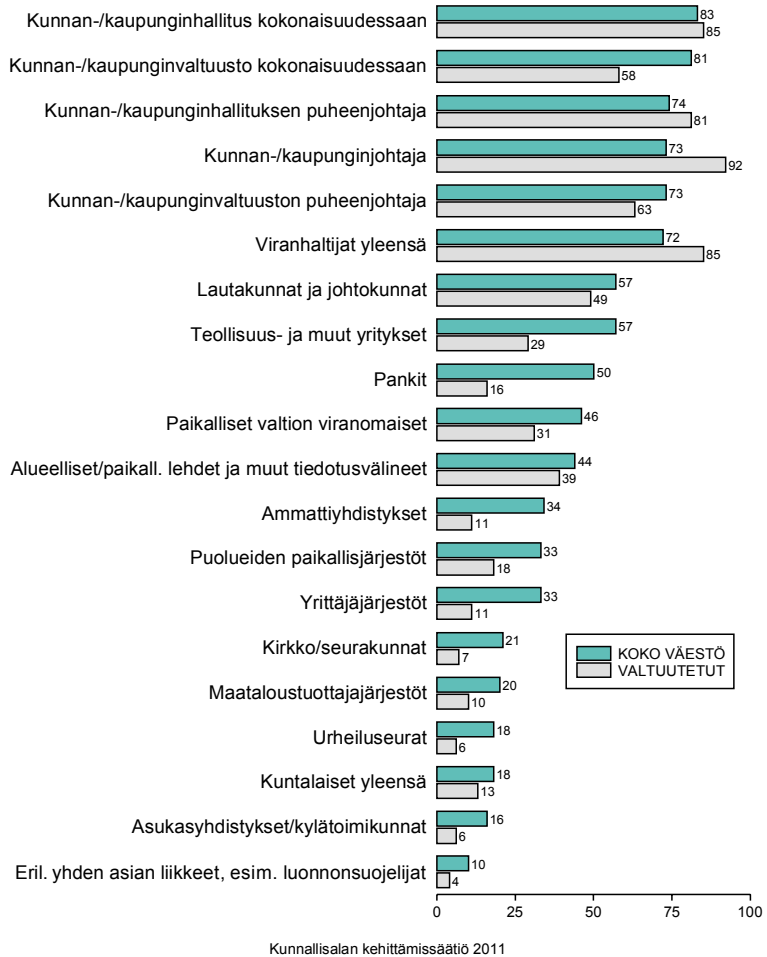
Kuvio 1. MISSÄ MÄÄRIN ERI TAHOILLA ON TOSIASIAALLISTA VAIKUTUSVALTAA KOTI-KUNNAN ASIOISTA PÄÄTETTÄESSÄ (väestö, %).

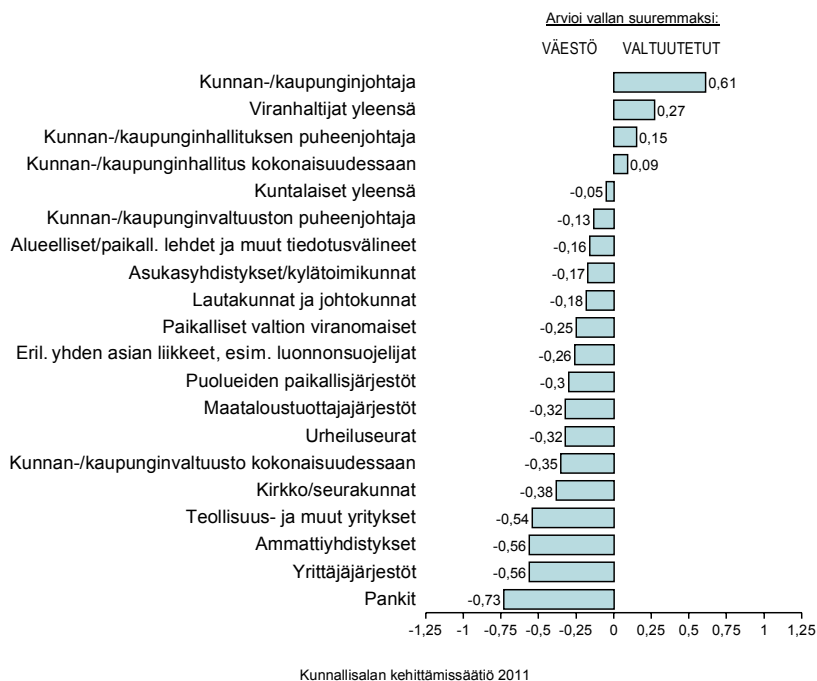
Kuvio 2. MISSÄ MÄÄRIN ERI TAHOILLA ON TOSIASIAALLISTA VAIKUTUSVALTAA KOTI-KUNNAN ASIOISTA PÄÄTETTÄESSÄ: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (%).

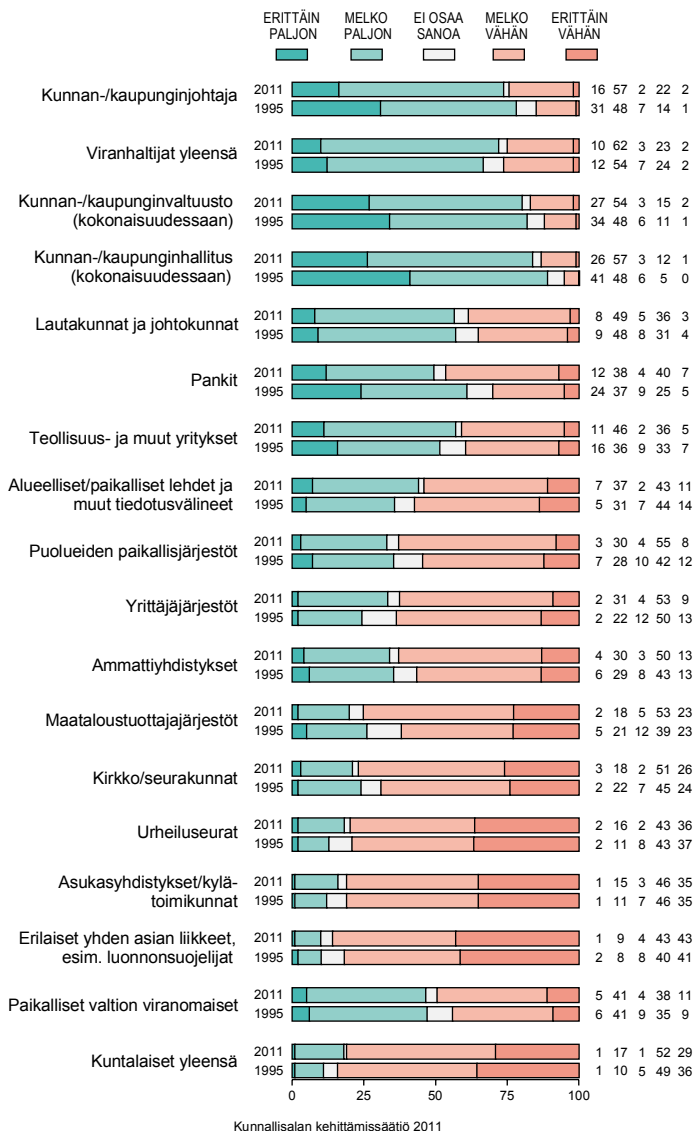
Kuvio 3. MISSÄ MÄÄRIN ERI TAHOILLA ON TOSIASIAALLISTA VAIKUTUSVALTAA: VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (erittäin tai melko paljon, %).

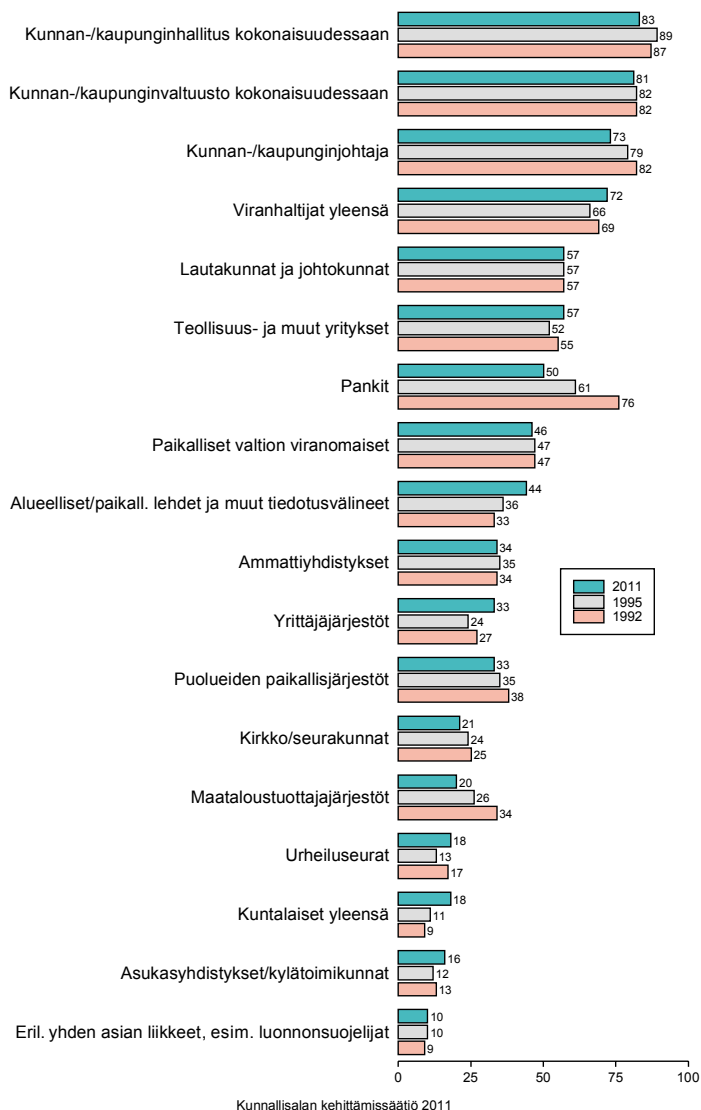
Kuvio 3b. MISSÄ MÄÄRIN ERI TAHOILLA ON TOSIASIAALLISTA VAIKUTUSVAL-
TAA: VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (keskiarvojen erotukset).

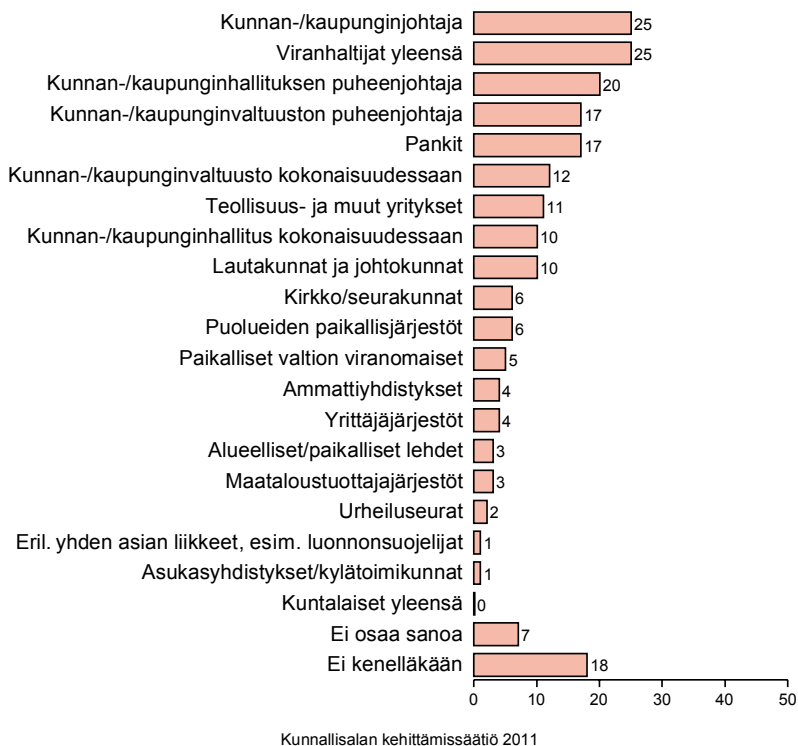
Kuvio 4. MISSÄ MÄÄRIN ERI TAHOILLA ON TOSIASIAALLISTA VAIKUTUS-
VALTAA KOTIKUNNAN ASIOISTA PÄÄTETTÄESSÄ: ARVIOT VUO-
SINA 1995 JA 2011 (väestö, %).

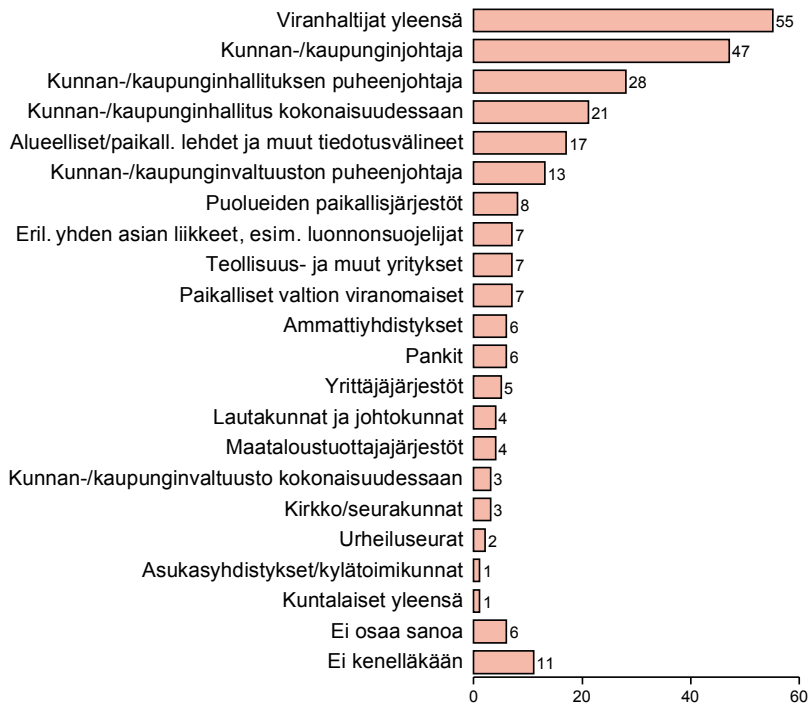
Kuvio 5. MISSÄ MÄÄRIN ERI TAHOILLA ON TOSIASIAALLISTA VAIKUTUS-
VALTAA KOTIKUNNAN ASIOISTA PÄÄTETTÄESSÄ: MUUTOKSET
VÄESTÖN ARVIOINNEISSA (erittäin tai melko paljon, %).

Kuvio 6. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIKAA VALTAA (kuuluu kolmen "liiallisimman" joukkoon; väestö, %).

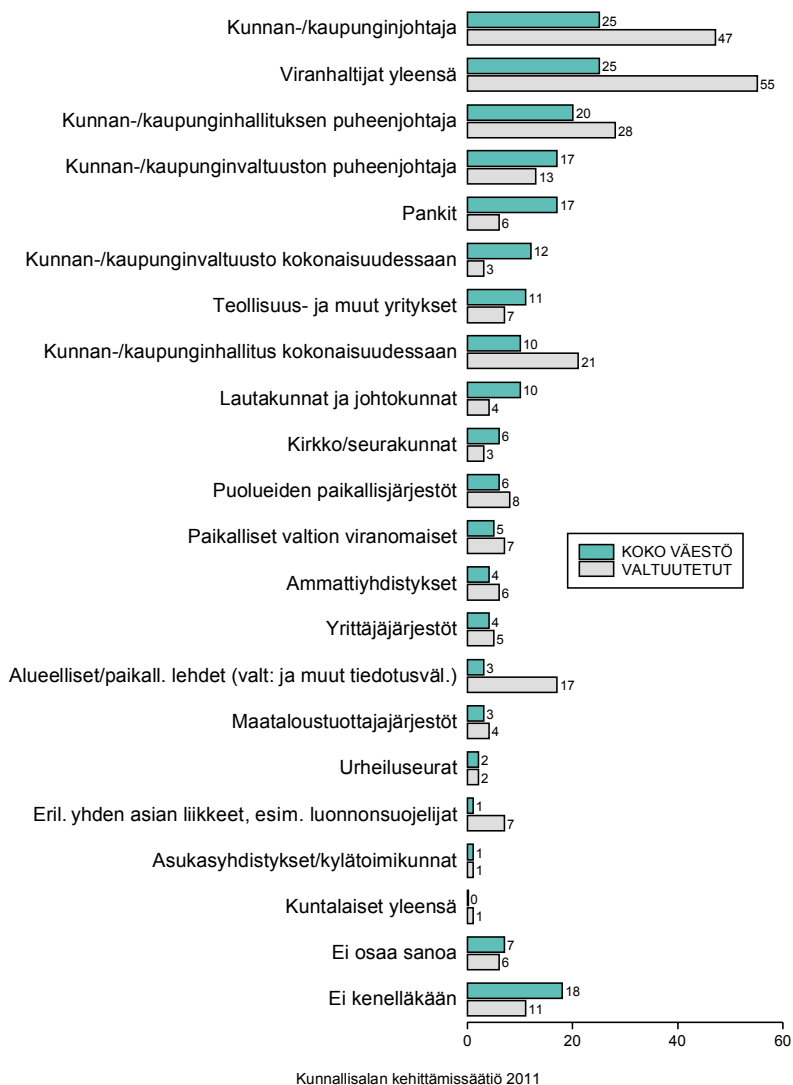

Kuvio 7. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIKAA VALTAA:
VALTUUTETTUEJEN ARVIOT (kuuluu kolmen "liiallisimman" joukkoon, %).

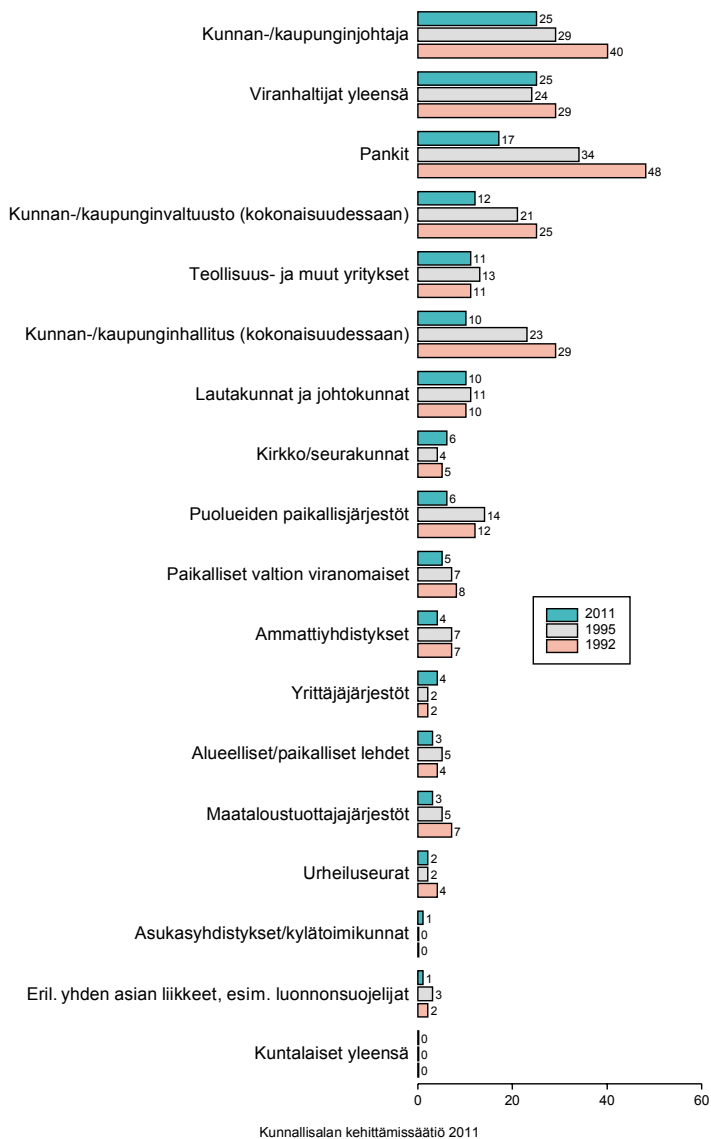

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2011

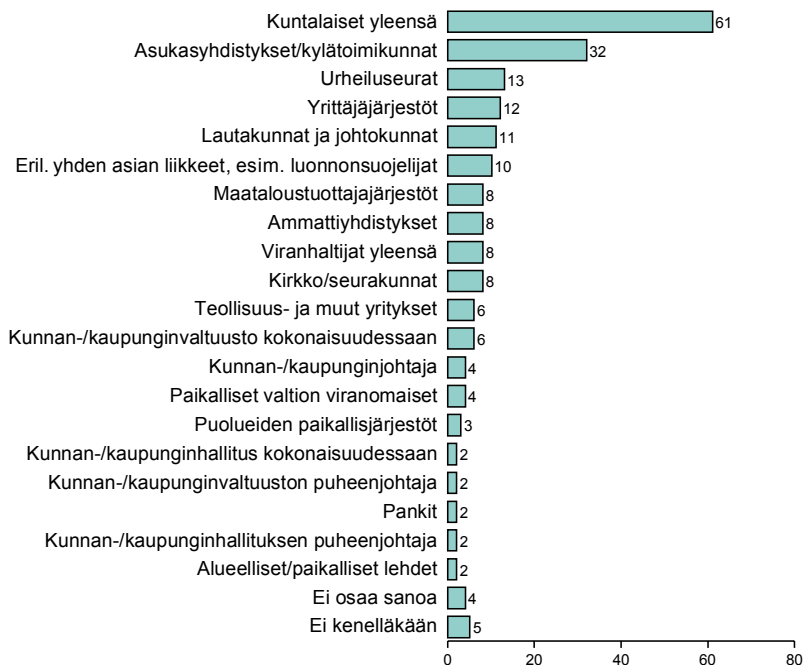
Kuvio 8. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIKAA VALTAA: VÄESTÖN vs. VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (kuuluu kolmen "liiallisen" joukkoon, %).

Kuvio 9. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIKAA VALTAA: MUUTOKSET VÄESTÖN ARVIOINNEISSA (%).

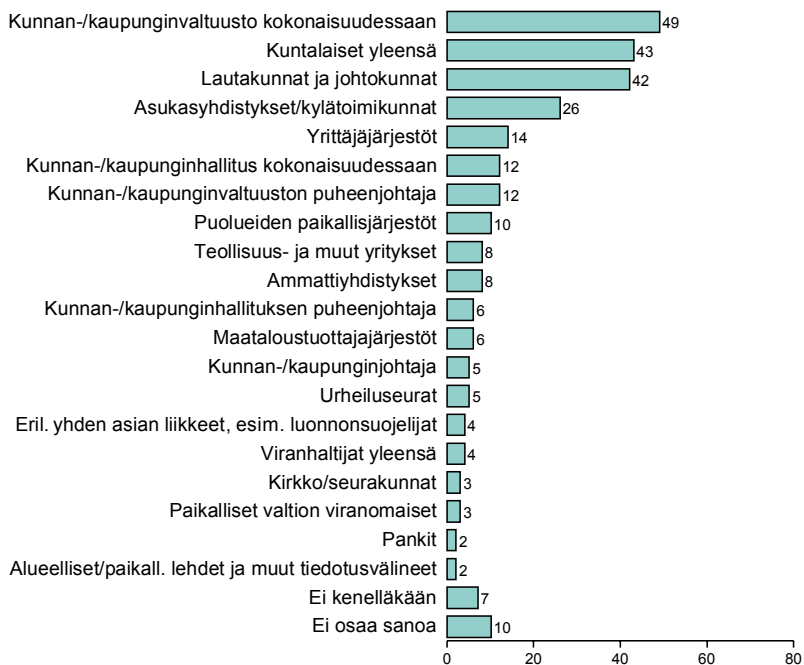

Kuvio 10. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIAN VÄHÄN VALTAA (kuuluu kolmen "vajaavaltaisimman" joukkoon; väestö, %).

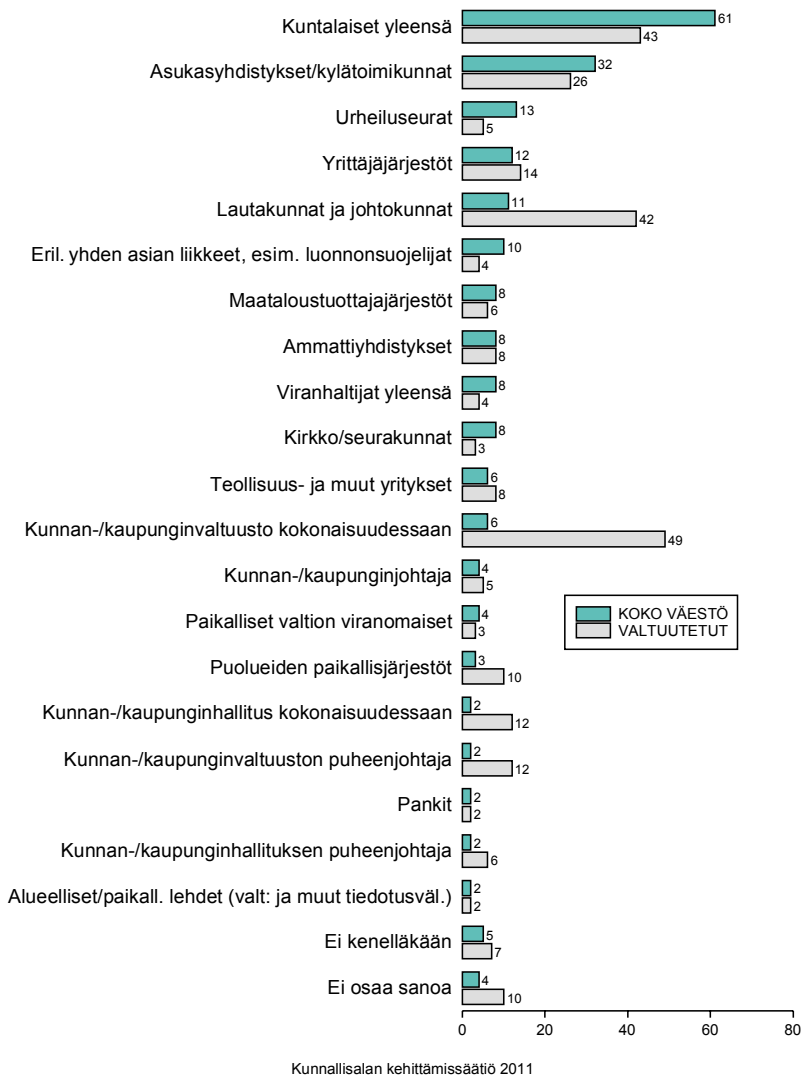
Kunnallisanalan kehittämissäätiö 2011

Kuvio 11. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIAN VÄHÄN VALTAA: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (kuuluu kolmen "vajaavaltaisimman" joukkoon, %).

Kunnallisanalan kehittämissäätiö 2011

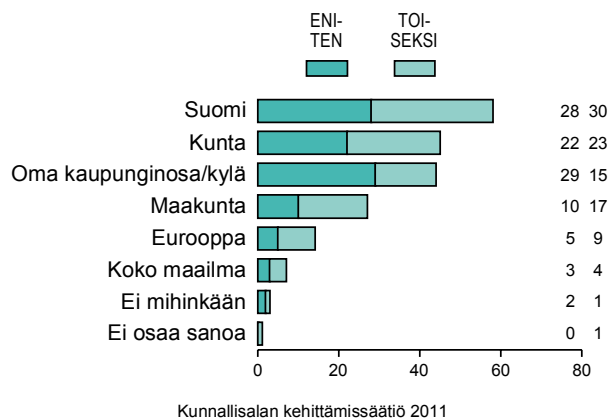
Kuvio 12. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIAN VÄHÄN VAL-
TAA: VÄESTÖN vs. VALTUUTETTUJEN ARVIOT (kuuluu kolmen
"vajaavaltaisimman" joukkoon, %).

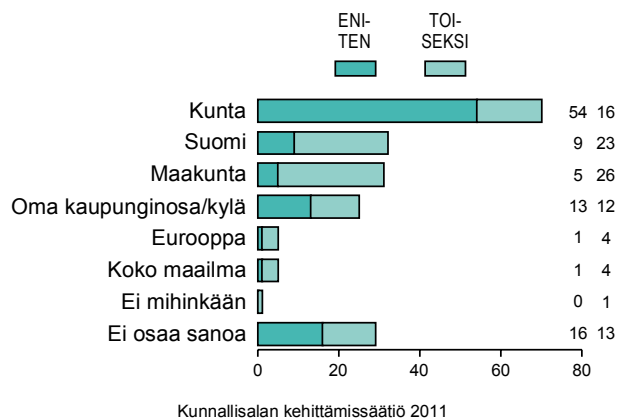
Kuvio 13. TAHOT, JOILLA ON KOTIKUNNASSA AIVAN LIIAN VÄHÄN VALTAA: MUUTOKSET ARVIOINNEISSA (väestö, %).

**Kuvio 14. MIHIN SAMAISTUU ALUEELLISESTI KAIK-
KEIN ENITEN JA MIHIN TOISEKSI ENITEN
(väestö, %).**

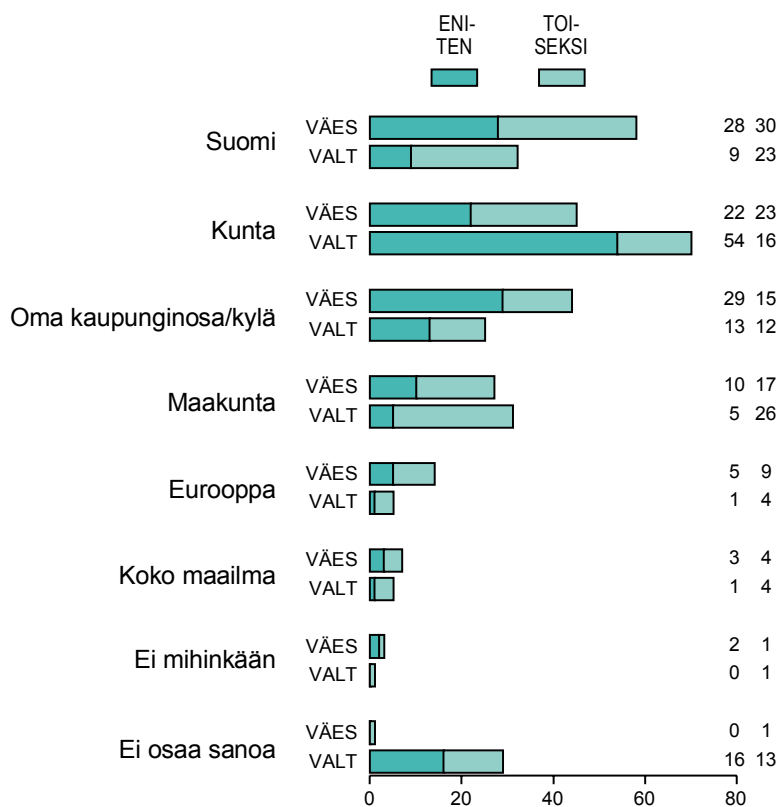

**Kuvio 15. MIHIN SAMAISTUU ALUEELLISESTI KAIK-
KEIN ENITEN JA MIHIN TOISEKSI ENITEN:
VALTUUTETUT (%).**

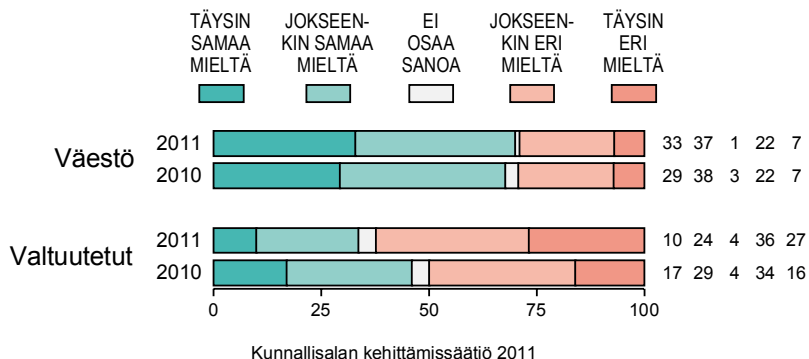
Kuvio 16.

MIHIN SAMAISTUU ALUEELLISESTI KAIKKEIN ENITEN JA MIHIN TOISEKSI ENITEN: VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (%)

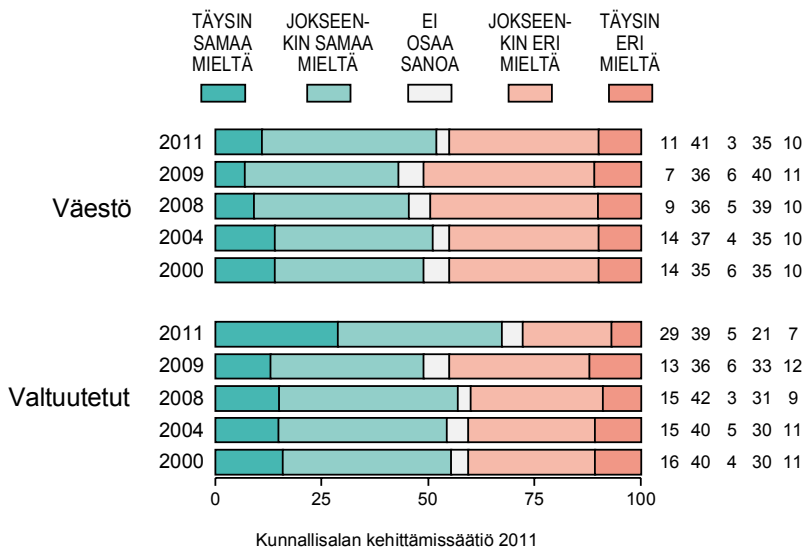

Kunnallisanalan kehittämissäätiö 2011

Kuvio 17. "Tärkeät kysymykset pitää entistä useammin päättää kansanäänestyksellä" (%).

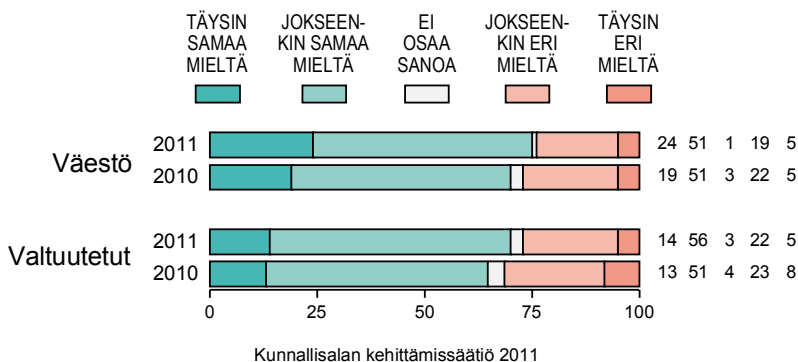

Kuvio 18. "Suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä" (%).*

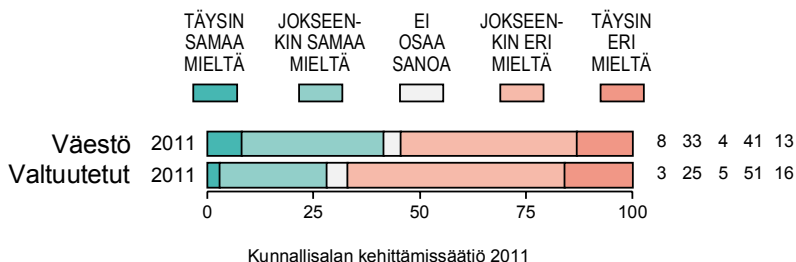

*Kysymyksen muoto hieman muuttunut. Ennen vuotta 2011 väittämä kuului "Kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esim. kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä".

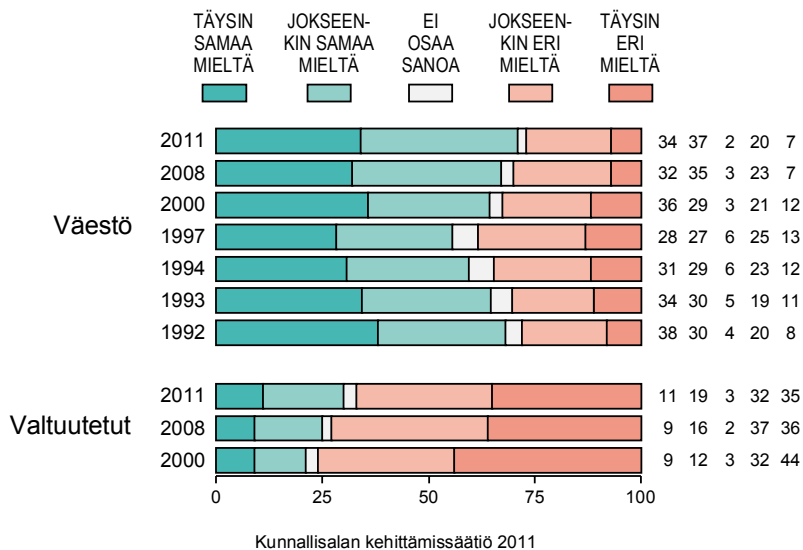
Kuvio 19. "Päätäjien tulee ottaa paremmin huomioon päätöksenteossa kuntalaisten näkemykset muilla keinoin kuin kansanäänestyksillä, esim. nettiäänestyksillä tai mielipidekyselyillä" (%).

Kuvio 20. "Kunnallisiin asioihin voi vaikuttaa parhaiten suorilla kannanotoilla, esim. internetissä" (%).

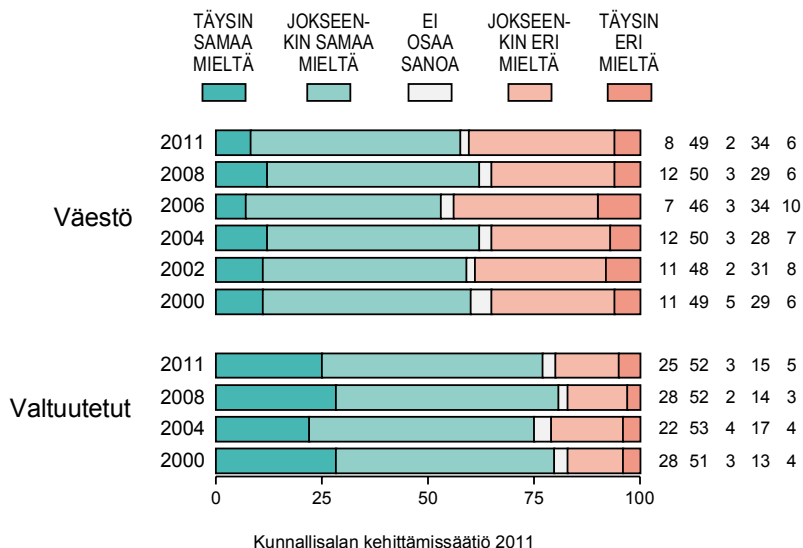

Kuvio 21. "Kaupungin ja kuntien johtajat tulisi valita virkaansa suoralla kansanvaalilla" (%).

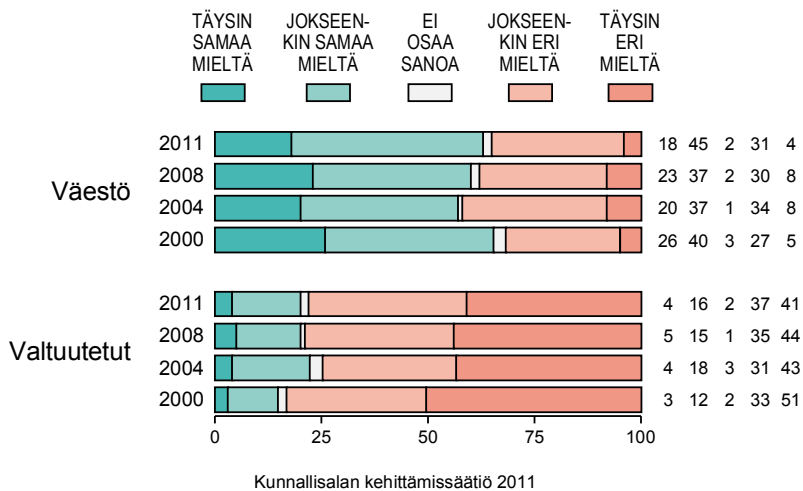

Kuvio 22.

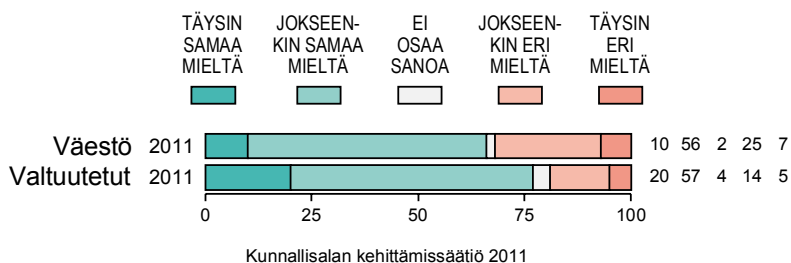
"Kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (%).

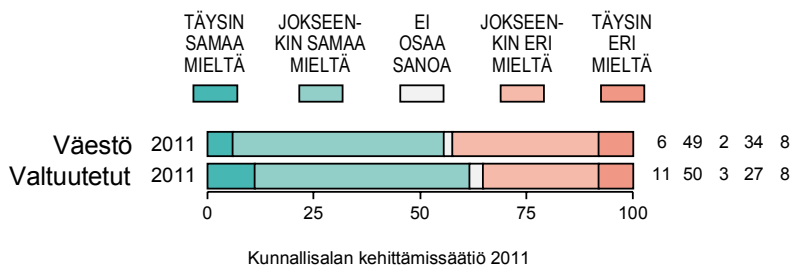
Kuvio 23. "Kunnallispoliitikot ajattelevat paljon omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista" (%).

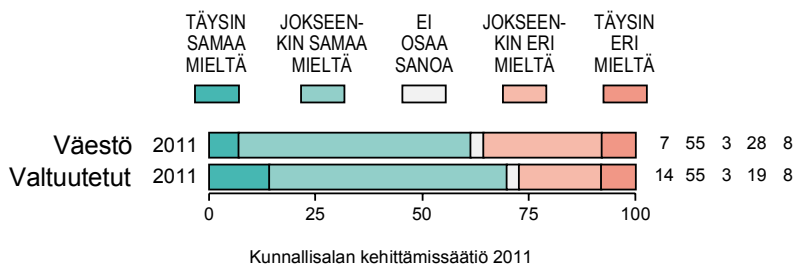
Kuvio 24. "Luotan oman kotikuntani päättäjiin" (%).

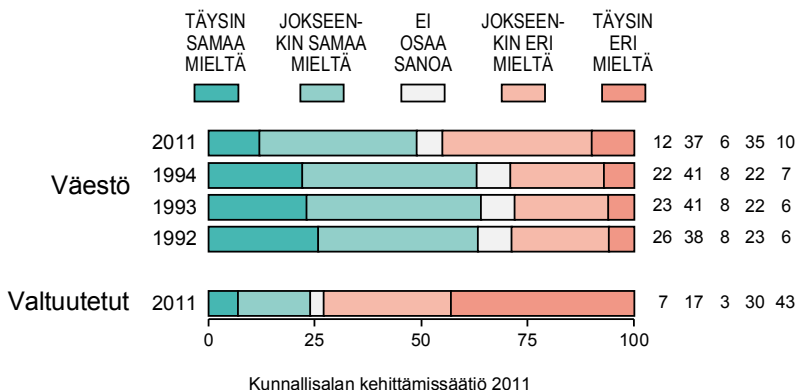
Kuvio 25. "Kunnan päätöksentekijöillä on selkeä näkemys kunnan tulevaisuudesta" (%).

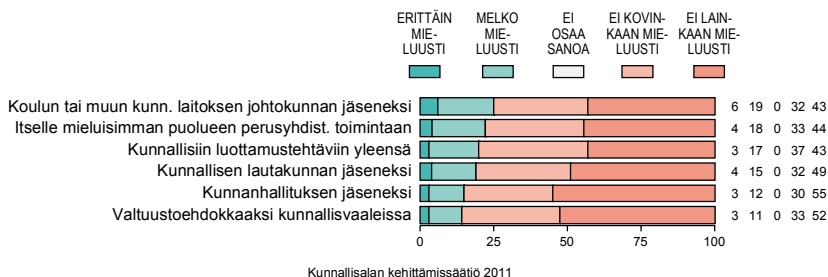
Kuvio 26. "Demokratia toimii kaiken kaikkiaan kotikunnassani hyvin" (%).

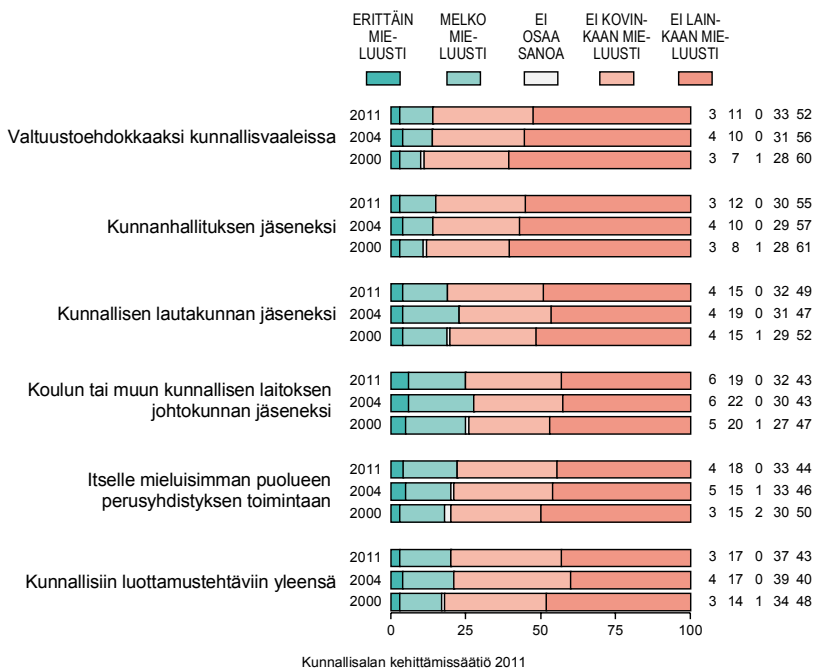
Kuvio 27. "Kunnallinen demokratia ei kärsisi, vaikka puolet kuntien poliittisesti valituista luottamushenkilöelimistä, esim. lautakunnat lakkautettaisiin" (%).

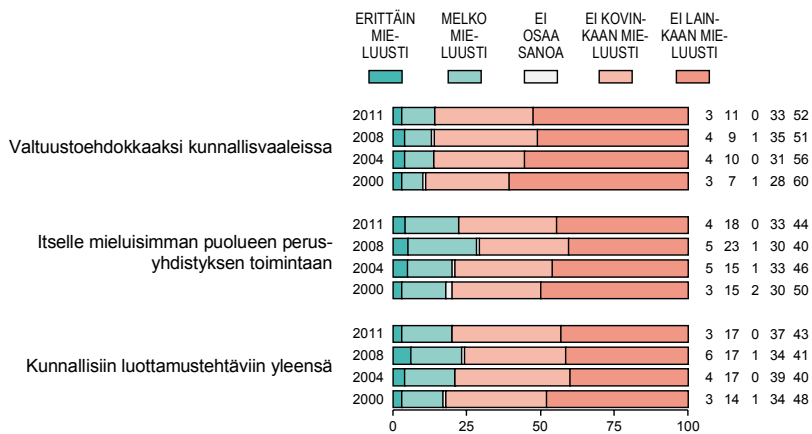
Kuvio 28. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN, JOS PYYDETTÄISIIN (väestö, %).

Kuvio 29. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN: ARVIOT VUOSINA 2000, 2004 JA 2011 (väestö, %).

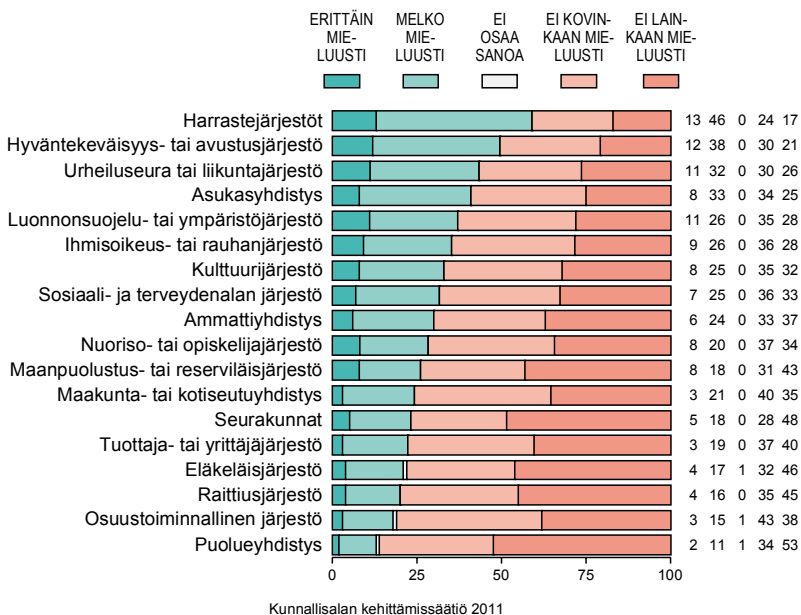

Kuvio 30. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN, JOS PYYDETTÄISIIN: ARVIOT VUOSINA 2000–2011 (yhteiset arviointikohteet, %).

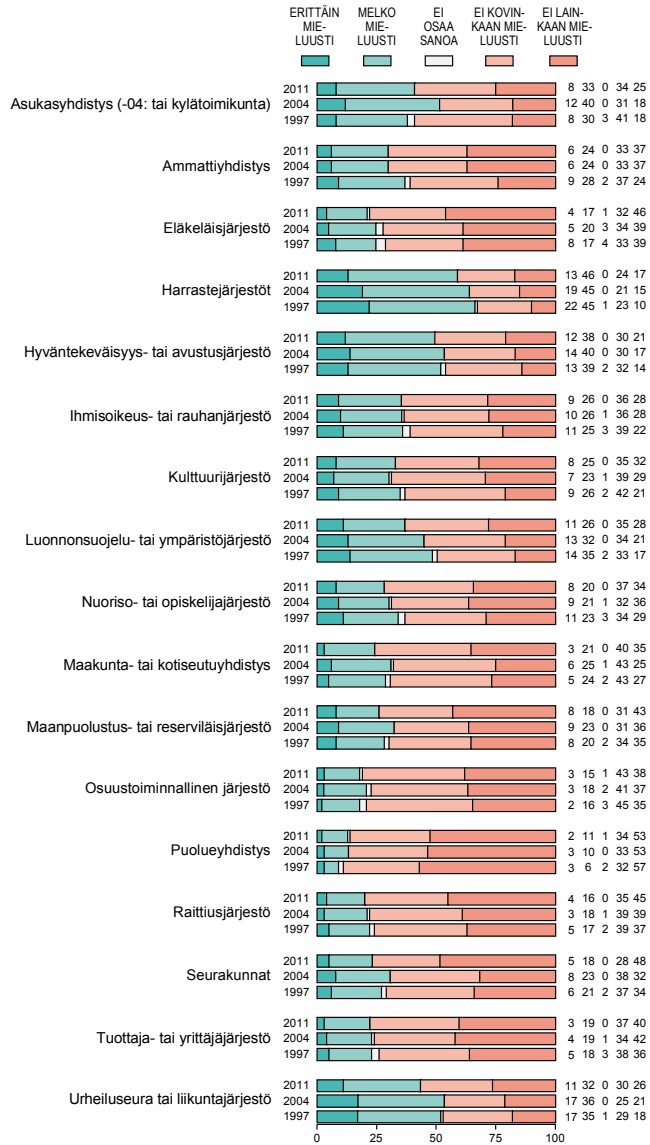

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2011

Kuvio 31. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN ERILAISTEN JÄRJESTÖJEN JA YHTEISÖJEN TOIMINTAAN (jos pyydettäisiin; väestö, %).

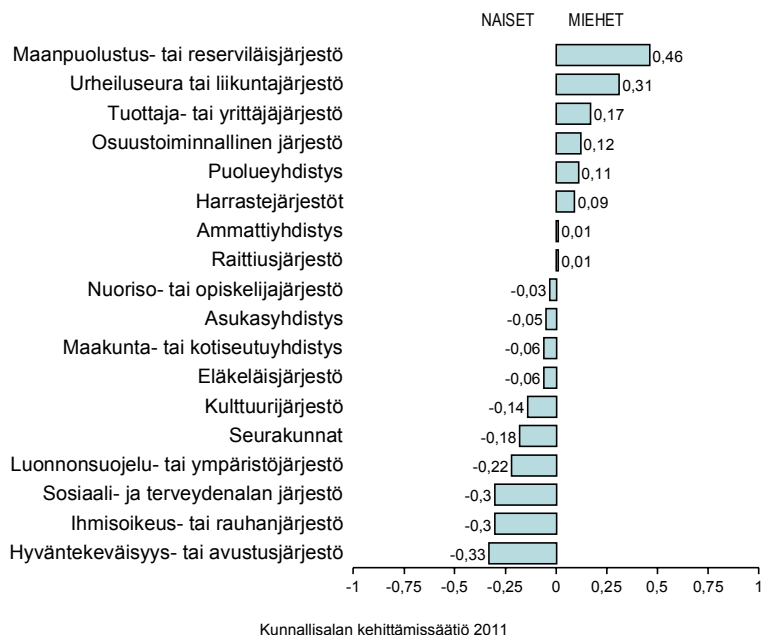

Kuvio 32. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN ERILAISTEN JÄRJESTÖJEN JA YHTEISÖJEN TOIMINTAAN (väestö, %).

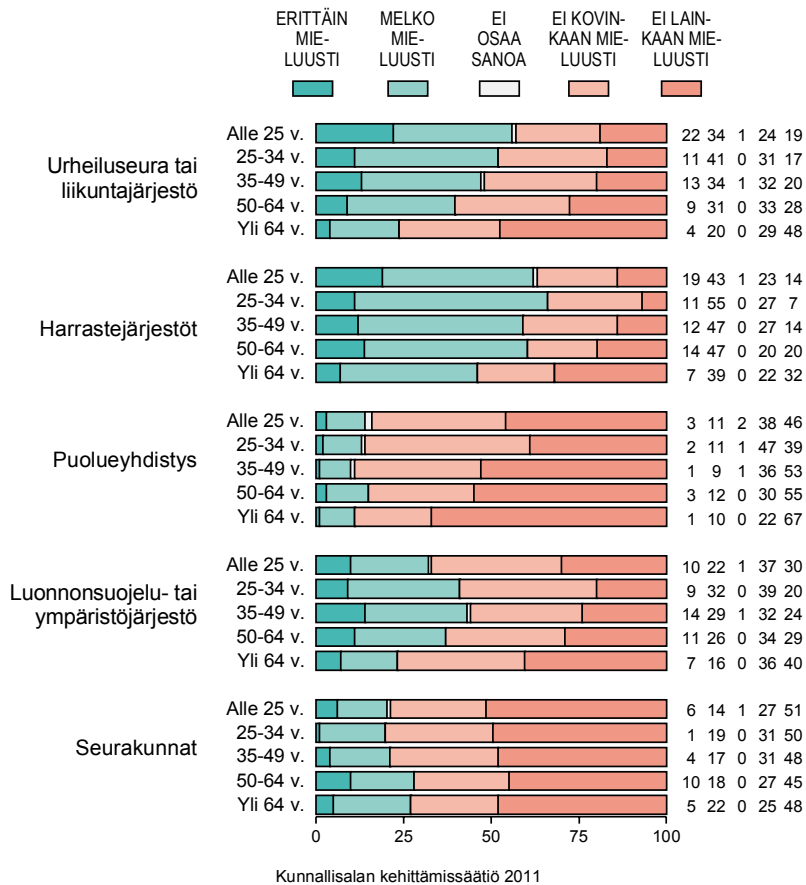

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2011

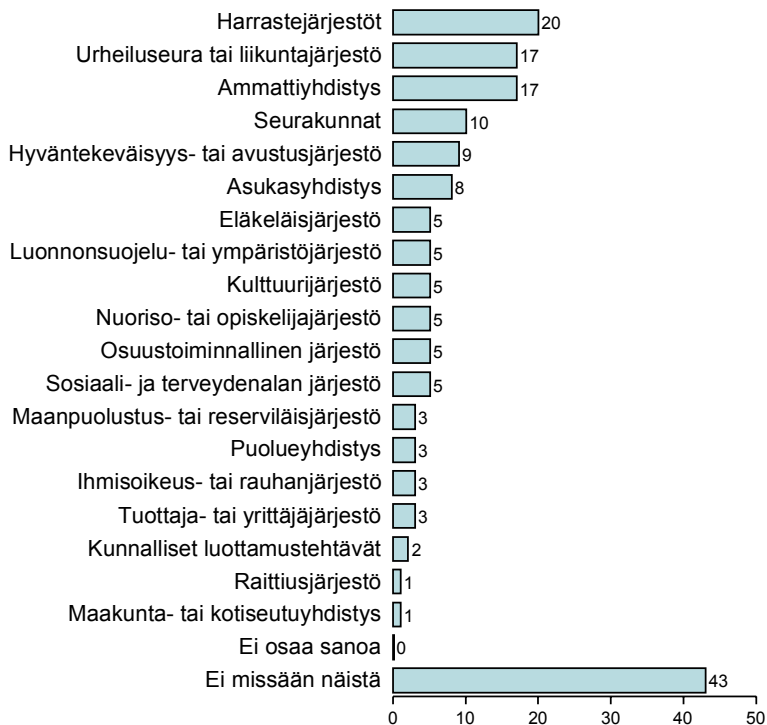
Kuvio 33. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN ERILAISTEN JÄRJESTÖJEN JA YHTEISÖJEN TOIMINTAAN: NAISTEN JA MIESTEN KIIINNOSTUKSEN EROT (asteikkokeskiarvojen erotukset).

Kuvio 34. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISÖJEN TOIMINTAAN: ESIMERKKEJÄ IKÄRYHMITÄISISTÄ KIINNOSTUSEROISTA (%).

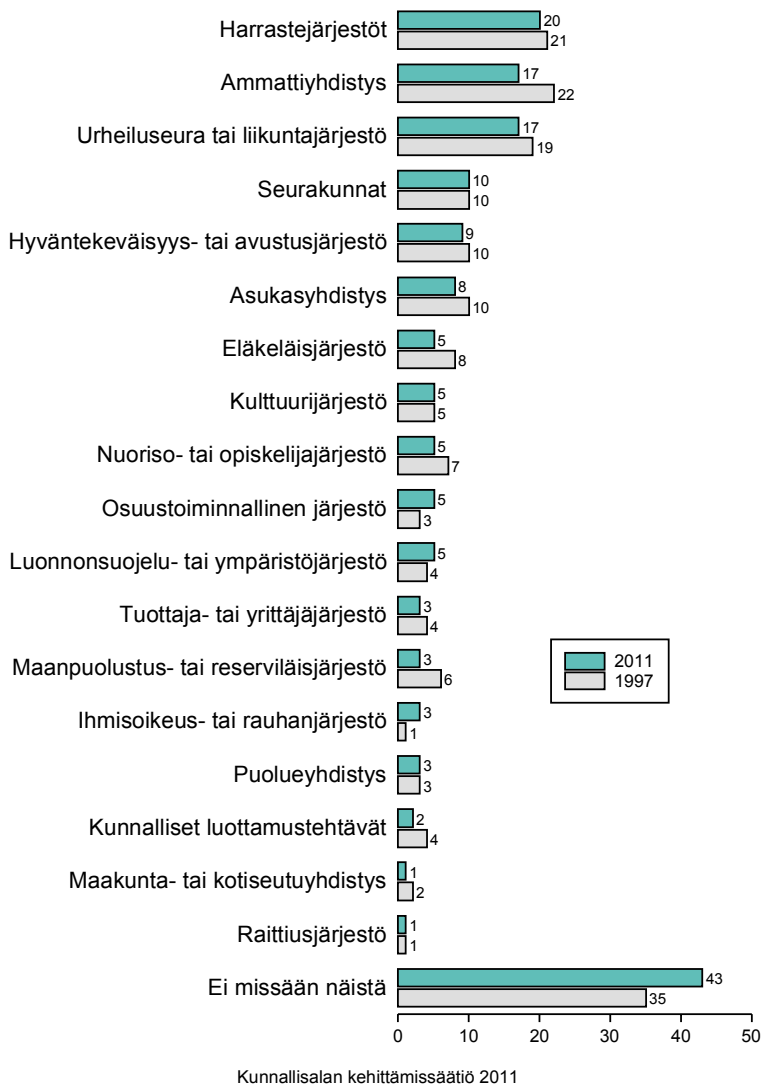

Kuvio 35. MINKÄ JÄRJESTÖJEN JA YHTEISÖJEN TOIMINNASSA ON NYKYISIN MUKANA (monivalintakysymys; väestö, %).

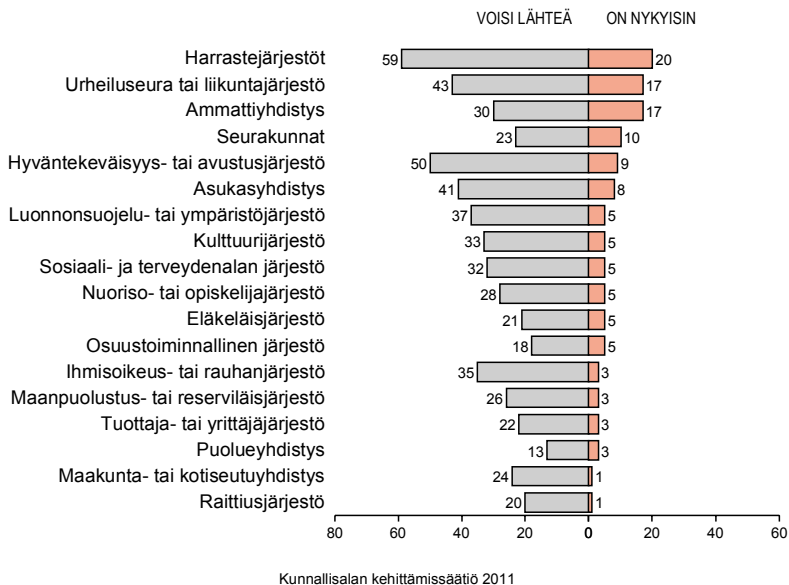

Kunnallisalan kehittämissäätiö 2011

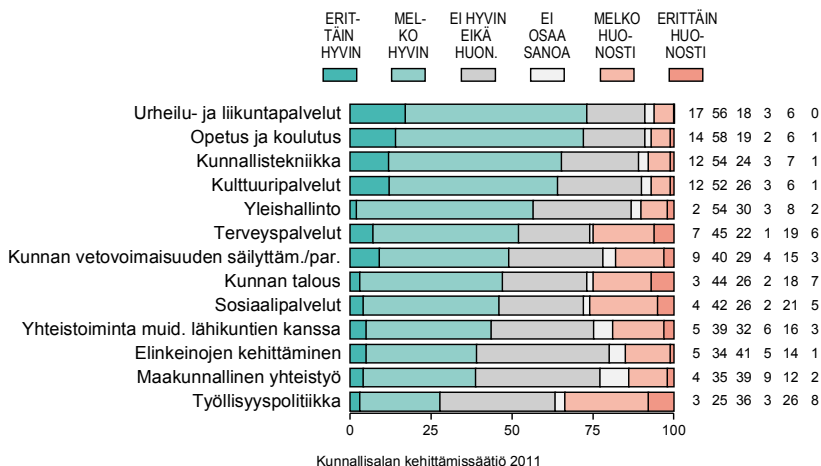
Kuvio 36. MINKÄ JÄRJESTÖJEN JA YHTEISÖJEN TOIMINNASSA ON MUKANA: VÄESTÖ VUOSINA 1997 JA 2011 (%).

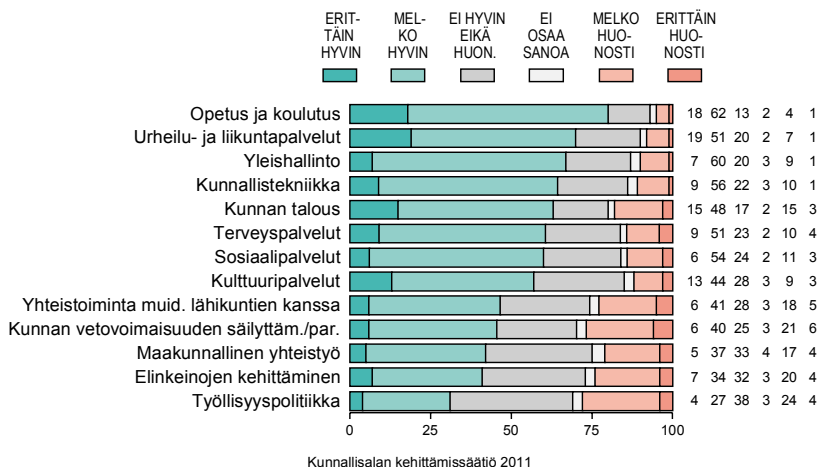
Kuvio 37. MISSÄ TOIMINNASSA ON NYKYISIN MUKANA JA MIHIN VOISI LÄHTEÄ MUKAAN (%).

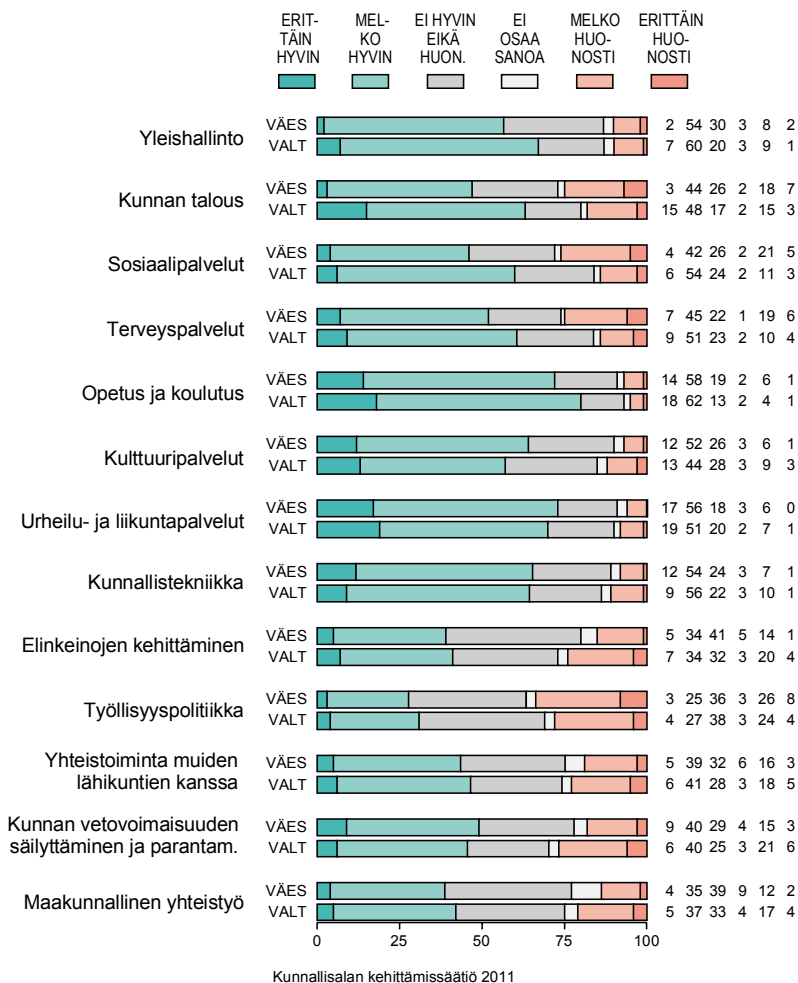
Kuvio 38. MITEN HYVIN TAI HUONOSTI KUNNAN JOHTAMISESSA ON ONNISTUTTU ERI TEHTÄVÄALUEILLA (väestö, %).

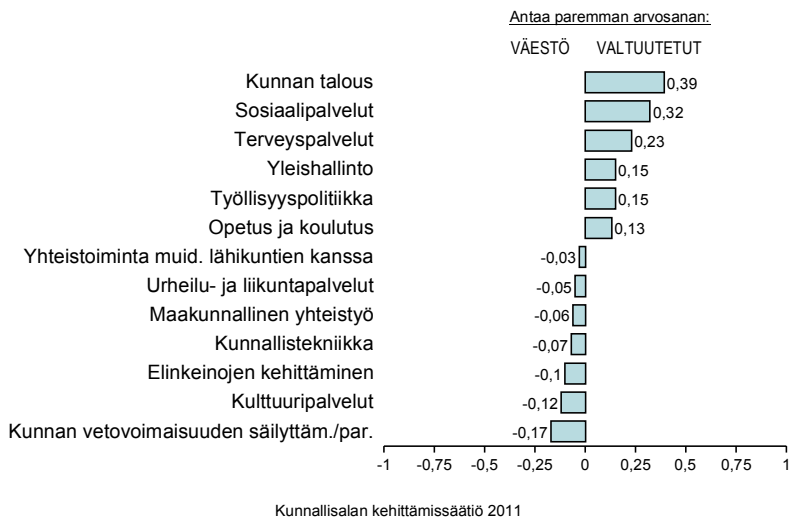
Kuvio 39. MITEN HYVIN TAI HUONOSTI KUNNAN JOHTAMISESSA ON ONNISTUTTU ERI TEHTÄVÄALUEILLA: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (%).

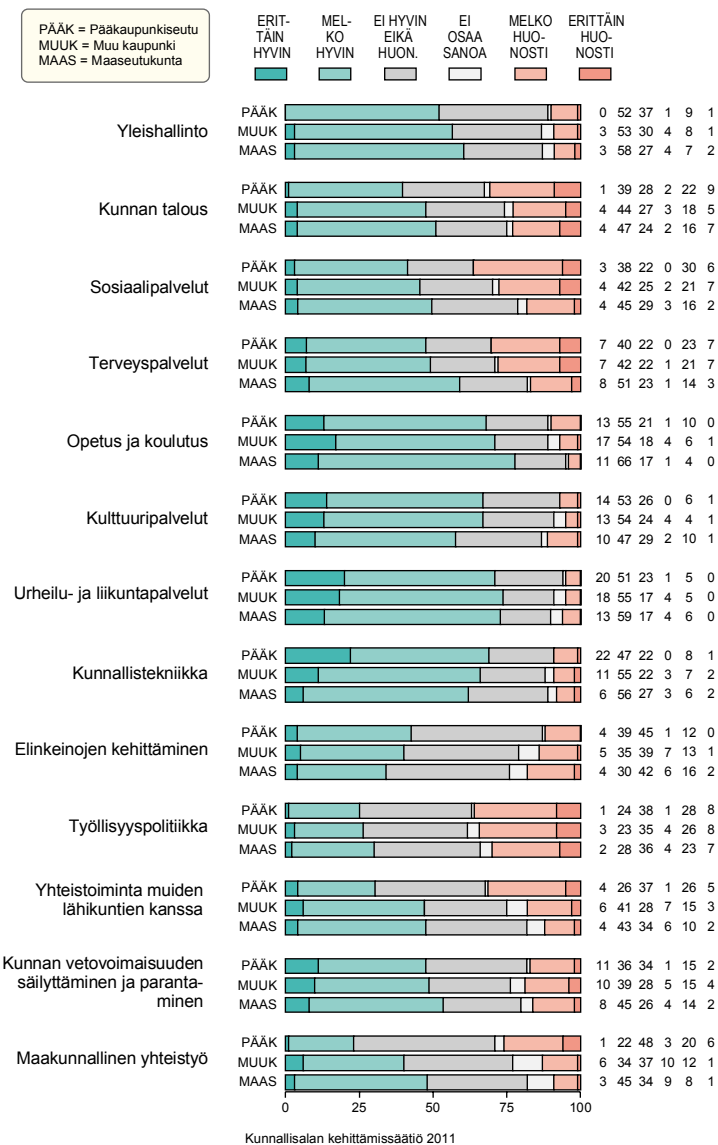
Kuvio 40. MITEN HYVIN TAI HUONOSTI KUNNAN JOHTAMISESSA ON ONNISTUTTU ERI TEHTÄVÄALUEILLA: VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (%).

Kuvio 40b. MITEN KUNNAN JOHTAMISESSA ON ONNISTUTTU: KUNTA-
LAISTEN JA VALTUUTETTUJEN ARVOSANOJEN EROT (keski-
arvojen erotukset).

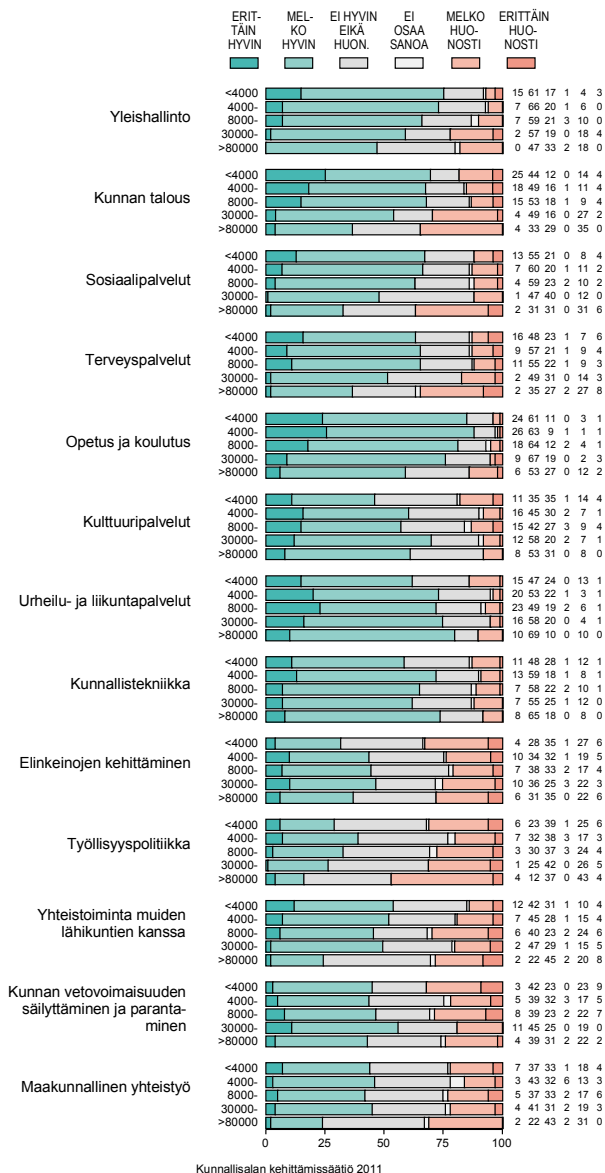

**Kuvio 41. MITEN HYVIN TAI HUONOSTI KUNNAN JOHTAMISESSA ON ONNIS-
TUTTU: ARVIOT ASUINKUNNAN TYYPIN MUKAAN (väestö, %).**

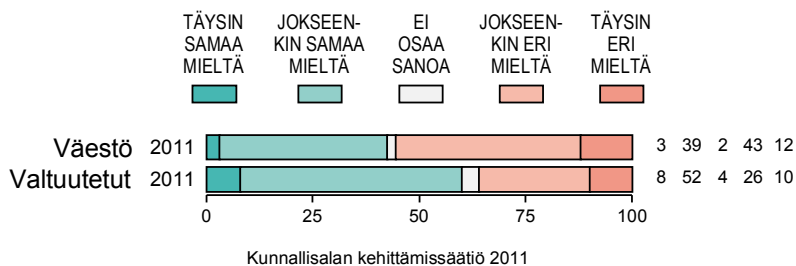

Kuvio 42

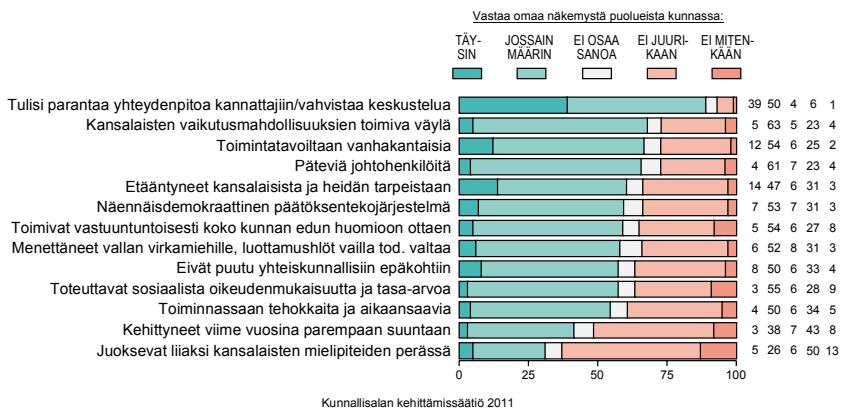
MITEN JOHTAMISESSA ON ONNISTUTTU: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT KUNNAN KOON MUKAAN (%).

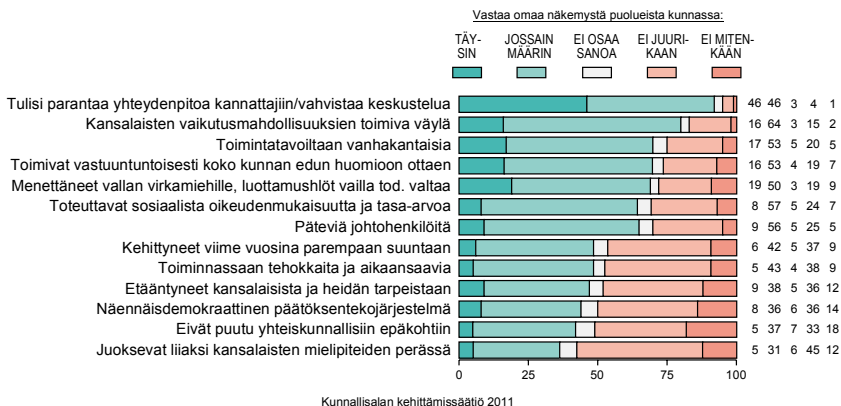
Kuvio 43. "Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuiksi" (%).

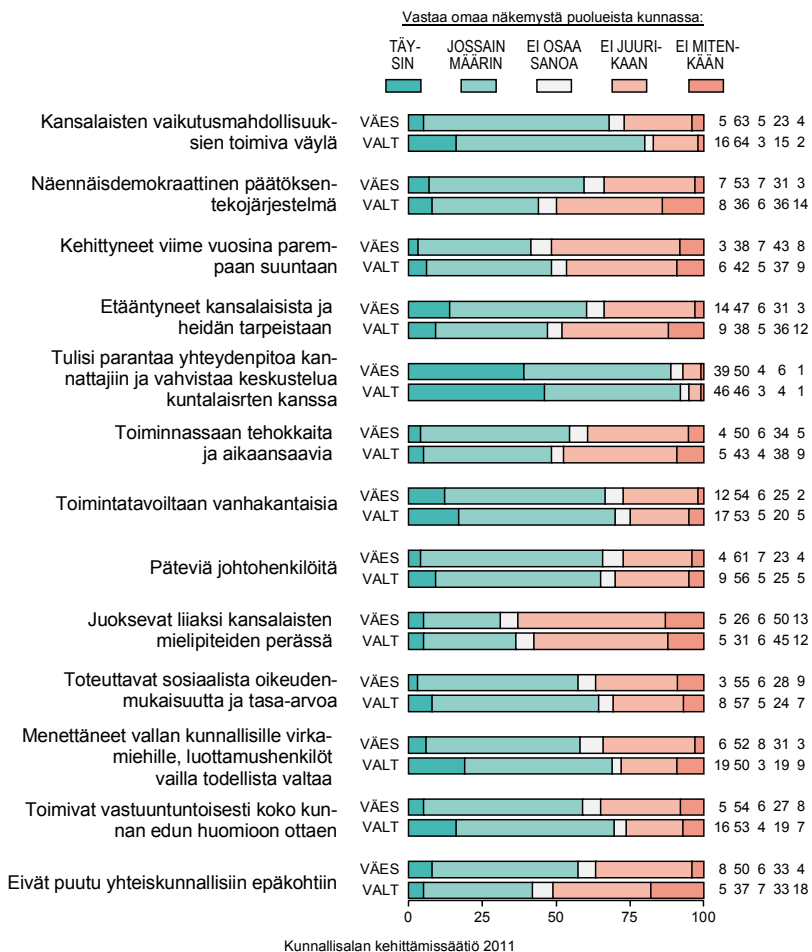
Kuvio 44. MILLÄ TAVOIN ERILAISET PUOLUETOIMINTAA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT VASTAAVAT HENKILÖKOHTAISTA NÄKEMYSTÄ PUOLUEISTA OMASSA KUNNASSA (väestö, %).

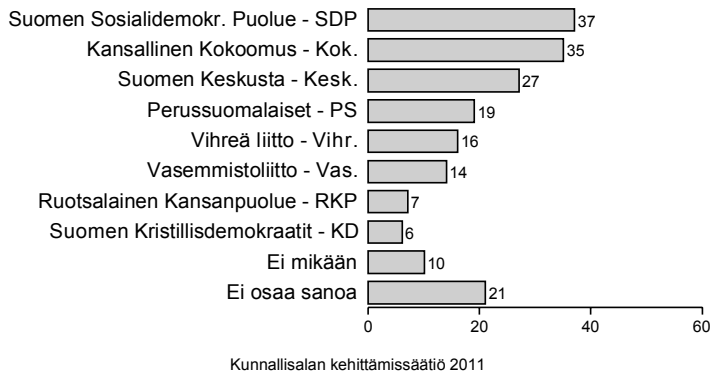
Kuvio 45. MILLÄ TAVOIN ERILAISET PUOLUETOIMINTAA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT VASTAAVAT HENKILÖKOHTAISTA NÄKEMYSTÄ PUOLUEISTA OMASSA KUNNASSA: VALTUUTETTUJEN ARVIOT (%).

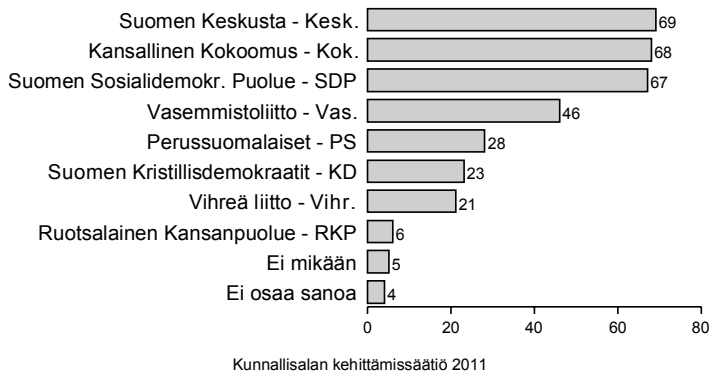
Kuvio 46. PUOLUETOIMINTAA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (%).

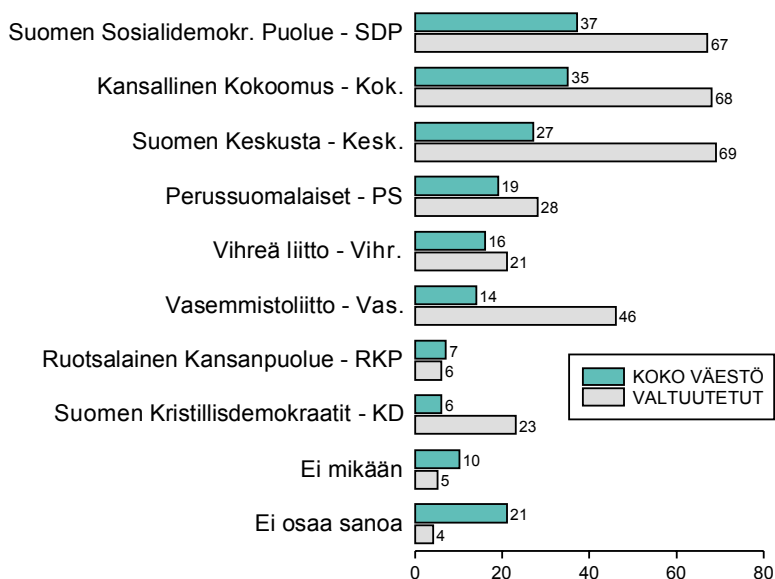
Kuvio 47. MITKÄ KAIKKI MAAMME PUOLUEET TARJOAVAT KANSALAISILLE HYVÄT MAHDOLLISUUDET TOIMIA JA VAIKUTTAA PAIKALLISTASON ASIOISSA OMASSA KUNNASSA (väestö, %).

Kuvio 48. MITKÄ KAIKKI MAAMME PUOLUEET TARJOAVAT KANSALAISILLE HYVÄT MAHDOLLISUUDET TOIMIA JA VAIKUTTAA PAIKALLISTASON ASIOISSA OMASSA KUNNASSA: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (%)

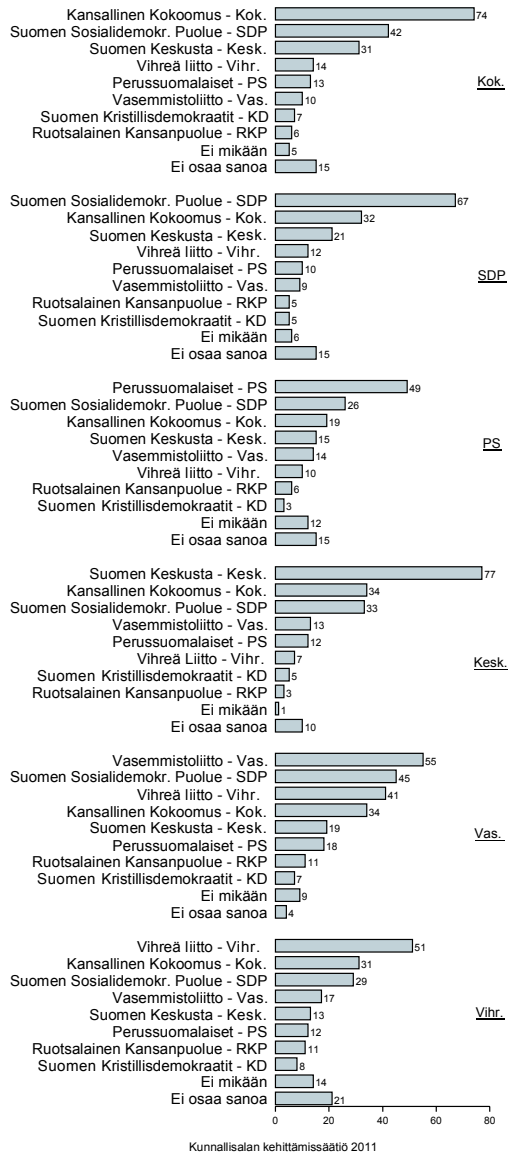

Kuvio 49. MITKÄ PUOLUEET TARJOAVAT KANSALAISILLE HYVÄT MAHDOLLISUUDET TOIMIA JA VAIKUTTAA PAIKALLISTASON ASIOISSA OMASSA KUNNASSA: VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (%).

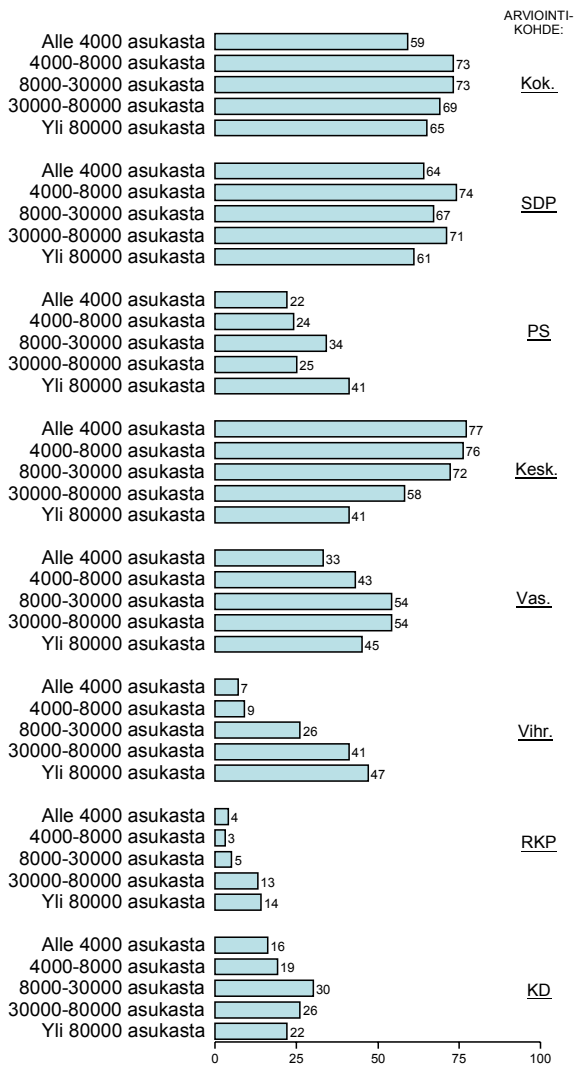

Kunnallisanalan kehittämissäätiö 2011

Kuvio 50. MITKÄ PUOLUEET TARJOAVAT HYVÄT MAHDOLLISUUDET TOIMIA JA VAIKUTTAA: ARVIOT PUOLUEKANNAN MUKAAN (väestö, %).

Kuvio 51. MITKÄ PUOLUEET TARJOAVAT HYVÄT MAHDOLLISUUDET TOIMIA JA VAIKUTTAA OMASSA KUNNASSA: VALTUUTETTujen ARVIOT KUNTAKOON MUKAAN (%).

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2011

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämälinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

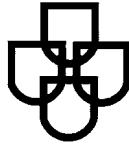
- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula–Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIikka RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAA (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN? (2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO
Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)

- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)
- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006
- 67 Peter Ekholm
POLEMIA – AJATUSPAJAKO? (2007)
- 68 Aatos Hallipelto
PARAS TUOTTAKOON!
Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat (2008)
- 69 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2008
- 70 KUNNON VALTUUTETUT?
Ilmapuntari 2008, osa 2
- 71 Sami Borg
HILJAA HYVÄ TULEE
Puheenvuoro äänestysprosesteista ja vaaliaktiivisuudesta (2008)
- 72 Matti Wiberg
HALLITSEEKO HALLITUS? (2009)
- 73 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2009
- 74 Jussi-Pekka Alanen
HELSINKI
Kansakunnan pääkaupunki – ihmisten metropoli (2009)
- 75 Laura Berg–Mari K. Niemi
KENEN KUNTAVAALIT? (2009)
- 76 Esa Halme–Lauri Kuukasjärvi
UUSI KUNTA VAI KUNTALIITOS – KUNTALAISEN ITSEHALLINTO
(2010)

- 77 Esko Kalevi Juntunen
SULJETUSTA AVOIMEEN – TALOUDEN GLOBAALIMYRSKY
(2010)
- 78 Anne Luomala – Tuomo Puumala
BUDJETTI – JULKINEN SALAISUUS VAI SALAINEN JULKISUUS?
(2010)
- 79 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2010–2011
- 80 Terho Pursiainen
MIELEKÄS ELÄMÄ, MIELEKÄS YHTEISKUNTA (2011)
- 81 Antti Mykkänen (toim.)
KUNTAKIRJA – UUDISTUSAJATUKSIA (2011)
- 82 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2011–2012

Kunnallissalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme *www.kaks.fi*.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi, p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi, p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi, p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (*www.kaks.fi*)!

seutukunta asukas valtuutettu
ehyt maaseutu oppiva terve
Eurooppa tasa-arvoinen älykäs

Kenellä on valta kunnassa? Millainen on kiinnostus kunnallisiin luottamustehtäviin? Entä innostaako järjestötyö? Onko hinkua ehdokkaaksi vaaleihin? Mitkä puolueet ajavat kuntalaisten asiaa?

Kunnallisan alan kehittämissäätiön järjestyksessä 20. kyselytutkimukseen perustuva raportti, *Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari 2011–2012*, kiteyttää valtuutettujen ja kansalaisten näkemyksiä tulevista haasteista. Tutkimuksen on säätiön toimeksiannosta tehnyt TNS Gallup Oy.

muukalainen kaupunki hallinto
ehjä kansalainen ihminen
yliopisto tarmokas kilpailukykyinen
kehitysalue koulu demokratia
Suomi kunta vanhus
kylä identiteetti talous koti
koulutus kuntalainen maakunta
osallistuva
luova asiakas oppilas valtio
Pohjois-Suomi johtaja Etelä-Suomi